

Gözübüyük Tamer, Mine, “Trabzon Halk Eğitimi Merkezi Bünyesinde Açılan Kursların, Kursiyerler ve Kurs Öğretmenleri Tarafından Değerlendirilmesi”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 9/20, ss.523-555. DOI: 10.31765/karen.1338679

Bu makale etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektirmemektedir.

This article doesn't require ethical committee permission and/or legal/special permission.

* Araştırma Makalesi / *Research Article*

** Prof. Dr.,
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
Trabzon/TÜRKİYE

✉ mgozubuyuk74@hotmail.com

ORCID : 0000-0001-6362-7626

Anahtar Kelimeler: Halk Eğitimi, Yetişkin Eğitimi, Halk Eğitim Merkezi, Andragoji

Keywords: Public Education, Adult Education, Public Education Center, Androgogy

TRABZON HALK EĞİTİMİ MERKEZİ BÜNYESİNDE AÇILAN KURSLARIN, KURSİYERLER VE KURS ÖĞRETMENLERİ TARAFINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ *

Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER**

Öz: Bu araştırma ile Trabzon ili Ortahisar ilçesinde Halk Eğitim Merkezi bünyesinde açılan kursların, kursiyerler ile kurs öğretmenleri (usta öğreticiler) tarafından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, yetişkinlere yönelik kurslara (sanat ve tasarım, el sanatları vb.) katılan kursiyerlerin genel görünümünün belirlenmesi, kurs deneyimlerinin (kurs hakkında genel bilgi, kursa katılma nedenleri, kurslara katılımın bireysel/gündelik ve sosyal yaşamlarına katkısı, ilgililere öneri ya da tavsiyeler vb.) ortaya konması ile usta öğreticilerin deneyimlerinden hareketle kursların değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Çalışmanın anlaşılmasına temel oluşturmak ve anlam karmaşıklığını gidermek amacıyla çalışmada sıkça kullanılan kavramlara- *yaygın eğitim, halk eğitimi, yetişkin eğitimi vb.*- yer verilmiştir. HEM bünyesinde açılan kurslara katılan kursiyerler genelde ‘yetişkin’ grubuna girdiğinden kurs süreçleri yetişkin eğitimi ve öğrenimiyle ilgilenen yaklaşımlar üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, öncelikle tarihsel süreçte yetişkin eğitimi konusunda yapılan çalışmalara kısaca değinilmiş ardından Malcolm S. Knowles’in “Andragoji Teorisi”ne yer verilerek konunun kuramsal zeminde işlenmesine yönelik bir yol haritası sunulmuştur. Araştırmanın saha boyutunun gerçekleştirilmesini teminen nitel araştırma yöntemine bağlı kalınarak fenomenolojik desen kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Trabzon İli Ortahisar İlçesi Halk Eğitim Merkezi’nin çeşitli kurslarına (sanat ve tasarım, el sanatları vb.) devam eden 24 gönüllü kursiyerden ve altı usta öğreticiden oluşmuştur. Araştırmadan elde edilen veriler, derinlemesine görüşme tekniğiyle toplanmış ve betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonuçları paylaşılmış ve öneriler sunulmuştur.

THE EVALUATION OF COURSES OPENED WITHIN TRABZON PUBLIC EDUCATION CENTRE BY TRAINEES AND COURSE TEACHERS

Abstract: This study aims to evaluate the courses opened within the Public Education Center in Ortahisar district of Trabzon province by the trainees and course teachers (master instructors). For this purpose, it was aimed to determine the general outlook of the trainees participating in courses for adults (art and design, handicrafts, etc.), to reveal their course experiences (general information about the course, reasons for attending the course, the contribution of partici-

Geliş Tarihi / Received Date: 06.08.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date: 29.12.2023

pation to their individual / daily and social lives, suggestions or recommendations to those concerned, etc.) and to evaluate the courses based on the experiences of master instructors. In order to provide a basis for understanding the study and to eliminate the complexity of meaning, frequently used concepts - non-formal education, public education, adult education, etc. - are included in the study. Since the trainees participating in the courses opened within the HEM are generally included in the 'adult' group, the course processes were tried to be understood through approaches that deal with adult education and learning. In this context, firstly, the studies on adult education in the historical process were briefly mentioned, and then Malcolm

S. Knowles' "Andragogy Theory" was included and a road map was presented for the theoretical processing of the subject. In order to realize the field dimension of the research, phenomenological design was used by adhering to the qualitative research method. The study group of the research participated in various courses (art and design, handicrafts, etc.) of the Public Education Center of Ortahisar District of Trabzon Province and six master trainers. The data obtained from the research were collected by in-depth interview technique and analyzed by descriptive analysis technique. Research results were shared and recommendations were presented.

Giriş

21.yüzyıl, dijitalleşme ve yapay zekânın toplumsal yaşamdaki etkilerinin her yönüyle hissedildiği, büyüme ve kalkınma ile birlikte toplumun yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan bir toplum modelini (Toplum 5.0'ı) ortaya koymuştur. İnsanı odağına alan Toplum 5.0, bireyleri "zihinsel, sosyal ve duygusal" olarak güçlü, sağlık ve kişisel gelişimlerini dikkate alarak yetiştirmeyi hedeflemektedir. Kurumsallaştırılmış örgün eğitim yanında yaygın eğitim kurumları içinde yer alan halk eğitim merkezleri de yetişkinlere sunduğu program ve kurslar yoluyla geniş kitlelere ulaşmakta ve aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmanın itici gücü olmaktadır. Geçmişte okuma-yazma, biçki-dikiş-nakış gibi el beceri kurslarıyla anılan bu merkezler, günümüzde çok geniş bir yelpazede birbirinden farklı alanlarda açılan kurslarla her yıl milyonlarca insanı bir araya getirmektedir. Gereksinimlere göre değişen ve gelişen, hayat boyu devam eden sürekli bir etkinlik olarak dizayn edilen halk eğitim merkezlerindeki kurslarla toplumun eğitim gereksinimlerine, bireylerin ilgi ve isteklerine bir ölçüde cevap verilmeye çalışılmaktadır. Hayat boyu öğrenme sürecinin önemli ve işlevsel mekanizmalarından halk eğitim merkezlerinin özelde bireylerin genelde toplumun yaşam kalitesinin artırması, bireylerin zihinsel, sosyal ve duygusal yönden yetiştirilmesi hedefleri de Toplum 5.0'ın hedefleriyle uyum içerisindedir.

Günümüzde halk eğitimi ve yetişkin eğitimi programları, dünya genelinde yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Modern anlamda bu eğitim programlarının resmi olarak ilk kez uygulanmaya başlandığı yerler ve zamanlar farklılık göstermektedir. Halk eğitimi tarihinin, 19. yüzyılda İskandinav ülkelerinde başladığı görülür. Danimarka, Norveç ve İsveç, köylü nüfusun okuryazarlığını artırmak ve yaşam becerileri kazanmalarını sağlamak amacıyla halk eğitimi programları geliştirmiştir. Daha sonra, halk eğitimi hareketi diğer Avrupa ülkelerine ve dünya geneline yayılmıştır. Yetişkin eğitimi ise 1920'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nde popüler hale gelmiş, sertifika programları, meslek kursları ve hobi kursları gibi çeşitli eğitim seçeneklerini içermiştir. İngiltere'de, yetişkin eğitimi hareketi, 19. yüzyılın sonlarında İngiliz toplum eleştirmeni ve yazar John Ruskin (1819-1900) ve Sanatlar ve Zanaatkarlar akımına öncü olmuş tasarımcı, el sanatçısı ve yazar William Morris (1834-1896) gibi sosyal reformcular tarafından başlatılmıştır.

Türkiye'de Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze değin halk eğitimine yönelik pek çok alanda farklı uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Yetişkinlere okuma-yazma öğretme ve onlara genel ve pratik meslek becerisi kazandırma çabaları, Cumhuriyetin ilk yıllarında başlamıştır.¹ Okuma yazma programlarının yanı sıra yetişkin eğitimi, Cumhuriyet'in ideallerini ve değerlerini halka tanıtmak ve ülkeyi kalkındırmak için en önemli araç olarak görülmüştür. Bu amaçla çeşitli

¹ Ültanır ve Ültanır, 2005:9.

kurumlar kurulmuştur:² Millet Mektepleri (1928), Erkek Akşam Meslek Okulları (1928), Kadın Akşam Meslek Okulları (1929), Halk Okuma Odaları (1930), Halkevleri (1932), Eğitimci Eğitimi (1936), Köy Kursları (1939), Köy Enstitüleri (1940), Akşam Okulları (1942), Halk Kursları ve Dershaneleri (1953), Toplum Kalkınması Çalışmaları (1961). Yetişkinlere yönelik bu eğitimler ilk yıllarda “Halk Eğitimi”, sonra “Yaygın Eğitim” olarak adlandırılmış ve yakın dönemde “Yetişkin Eğitimi” veya “Hayat Boyu Eğitim” olarak adlandırılmaktadır. Yetişkin eğitiminin tarihsel süreçteki kurumsal çalışmaları ise önce Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü (1960-1983), ardından Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü (1983-2011) bünyesinde gerçekleşmiştir. 2011 yılından itibaren de kurumsal çalışmalar, Milli Eğitim Bakanlığı’nın (MEB) yeniden yapılanma süreci akabinde Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü çatısı altında sürdürülmektedir.

Türkiye’de halk eğitimi merkezi (HEM), 81 ilde vatandaşların hayat boyu öğrenme kapsamında eğitim taleplerini karşılamaktadır. MEB’e bağlı 997 halk eğitimi merkezi tarafından sunulan programlar, diğer yetişkin eğitimi etkinlikleri içinde en önemli paya sahiptir. Yetişkinlere yönelik programlar “Genel Eğitim Programları” ve “Mesleki-Teknik Eğitim Programları” olmak üzere iki başlık altında toplanmaktadır. Okuma-yazma kursları ile sosyal-kültürel kurslar genel eğitim programları içinde yer alırken bir meslek edinmeye ve belli alanlarda bilgi ve beceri kazandırmaya yönelik kurslar mesleki-teknik eğitim programları içinde yer almaktadır. 2022 yılı itibarıyla, Yaygın eğitim kurumlarında açılan toplam kurs sayısı 3682 olup bu kursların 2578’i mesleki, 1104’ü genel kurslardır.³ 2022 yılının ilk üç ayında halk eğitimi kurslarından 2 milyon 641 bin 613 kişi yararlanmışır.⁴

1. Kavramsal ve Kuramsal (Teorik) Çerçeve

Halk eğitimi kavramı, hayat boyu öğrenme/yaşam boyu öğrenme/eğitim, sürekli eğitim, yaygın eğitim, yetişkin eğitimi, toplum eğitimi gibi kavramlarla birlikte anılmakta hatta bazı çalışmalarda bu kavramlar birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Ülkemizde en çok “yaygın/halk/yetişkin” eğitimi terimlerinin birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir.⁵ Bu başlık altında çalışmanın anlaşılmasına temel oluşturmak ve anlam karmaşıklığını gidermek amacıyla çalışmada sıkça kullanılan kavramlara- *yaygın eğitim*, *halk eğitimi*, *yetişkin eğitimi* vb.- yer verilmiştir. HEM bünyesinde açılan kurslara katılan kursiyerler genelde ‘yetişkin’ grubuna girdiğinden kurs süreçleri yetişkin eğitimi ve öğrenimiyle ilgilenen yaklaşımlar üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, öncelikle tarihsel süreçte yetişkin eğitimi konusunda yapılan çalışmalara kısaca değinilmiş ardından Malcolm Shepherd Knowles’ın (1913-1997) “Andragoji Teorisi”ne yer verilerek konunun kuramsal (teorik) zeminde işlenmesine yönelik bir yol haritası sunulmuştur.

Kavramsal çerçeve bahsinde ilk olarak “*yaygın eğitim*” kavramına açıklık getirmek gerekir. Bunun için Türk milli eğitim sisteminin genel yapısı hakkında kısa bir bilgi vermek faydalı olabilir. Zira kavram, Türk millî eğitim sistemi içinde daha net bir şekilde anlaşılabilir. Türk millî eğitim sisteminin genel yapısı örgün (resmi/formal) ve yaygın eğitim (non-formal) olarak ikiye ayrılmaktadır.⁶ *Örgün Eğitim*, belirli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla okul çatısı altında düzenli olarak yapılan eğitimidir. *Yaygın Eğitim* ise örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsamaktadır. Başka bir deyişle, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş, herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerden birinden ayrılmış bireylere ilgi ve gereksinim duydukları alanda örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümüdür. Resmî makamlar tarafından onaylanan, denetlenen ve sertifikalandırılan her tür eğitim (halk eğitimi, çıraklık, hizmet-içi eğitim, meslek edindirme kursları, uzaktan eğitim: açık eğitim kursları,

² Miser ve ark. 2013:168.

³ <https://e-yaygin.meb.gov.tr>.

⁴ MEB, 2022:3.

⁵ Geray, 2002:18.

⁶ Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973:5104.

açık öğretim lisesi, açık öğretim fakülteleri, mesleki teknik açık öğretim okulu, vb.) bu kategoriye dâhil edilebilir.⁷ Yaygın eğitim kurumları, bireysel yeterliliklerin geliştirilmesi ve yeterliliğe göre bireysel yeniden yönlendirmeyi odağına almaktadır. Yaygın eğitimin temel işlevleri öncelik sırasına göre şu şekilde belirtilebilir: ‘okuma-yazma ve temel bilgiler kazandırma’ ile ‘mesleki bilgi ve beceri’ kazandırmadır.⁸ Yetişkinlere yönelik kurslar düzenleyen yaygın eğitim kurumları, genel ve mesleki eğitimi kapsayan çeşitli programlarla bireylerin kariyerlerinde ilerlemelerine, hızla değişen ve belirsiz bir dünyaya uyum sağlamalarına, toplumun sosyal refah ve mutluluğunu artırmaya yardımcı olmaktadır.

İkinci kavram ise hayat boyu öğrenme sürecinin önemli bileşenlerinden biri olan “*Halk Eğitimi (public education)*” kavramıdır. OECD’nin tanımına göre (1997) halk eğitimi, “*zorunlu öğrenim çağının dışına çıkmış ve asıl uğraşısı okula gitmek olmayan bireylerin yaşamlarının herhangi bir kademesinde duyacakları öğrenme gereksinimlerini ve ilgilerini doyumak üzere özellikle düzenlenen etkinlikler ya da programlardan oluşan bir süreç*”tir. MEB’in tanımı da bunu destekler mahiyettedir. Buna göre halk eğitimi, “*herhangi bir örgün eğitim kurumuna gitmeyen veya bitiren ya da örgün eğitimin bir kademesinden ayrılan bireylerin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamak ve belli bir meslek kazandırmaya yönelik olarak düzenlenen kısa süreli eğitim etkinlikleri*” şeklinde tanımlanmaktadır.⁹ İçerik olarak yaygın eğitimden daha geniş anlama sahip olan “halk eğitimi” kavramı, okul eğitimi yanında ve dışında her düzey ve kesimdeki bireylere veya topluma yönelik bir eğitim etkinliğidir. Halk eğitimi, yetişkinin değişmesini sağlayacak olan yeni bilgi ve becerinin kazandırılmasını amaçlar.¹⁰ Burada verilen eğitimlerle toplumun eğitim gereksinimlerine, bireylerin ilgi ve isteklerine bir ölçüde cevap verilmeye çalışılır.¹¹ Bu bağlamda, halk eğitimin temel işlevleri ‘mesleki bilgi ve beceri kazandırma’, ‘kişisel gelişmeyi sağlama’ ve ‘toplumsallaşmayı sağlama’ şeklinde özetlenebilir.

Türkiye’deki her yaş, eğitim, gelir, sosyal statü ve kültür düzeyindeki vatandaşlara onların ilgi, istek, yetenek ve beklentilerine yönelik mesleki, sosyal, toplumsal, ekonomik, sportif ve kültürel alanlarda ücretsiz kurslar düzenleyen yaygın eğitim kurumları olan *Halk Eğitim Merkezleri* de, özellikle yetişkin eğitimini sağlayan kurumlar olarak öne çıkmaktadır. MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü’nün il ve ilçelerde hayat boyu öğrenme faaliyetlerini yürüten taşra teşkilatı birimleri olarak görev yapan bu merkezler, hayat boyu öğrenme kapsamında açılan kurslar ile eğitici faaliyetlerin düzenlendiği kurumlar şeklinde tanımlanır.¹² Halk eğitiminin hedef kitlesi; yaş, eğitim düzeyi, öğrenme isteği, cinsiyeti ve farklı gereksinimi olan bireylerden oluşur. Böylesine farklı değişkenleri içeren hedef kitle, heterojen bir özellik gösterir.¹³ 18 yaş altında örgün eğitime dahil ya da dışında olan çocuklarda farklı eğitim programlarına ya da kurslara katılabilirler. HEM’lerde, örgün eğitime nazaran yaş ve öğrenme düzeyleri bakımından daha farklı gruplara, zaman ve mekân bakımından daha esnek davranılarak eğitimler verilmektedir. Kurslar hayat boyu öğrenme kurumlarında kadrolu veya ek ders ücreti karşılığında görevlendirilen ‘*Usta Öğreticiler*’ tarafından verilmektedir.¹⁴ Kurslara katılan kişiler ‘*Kursiyer*’ olarak anılmakta ve kursları başarıyla tamamlayanlar ‘*Kurs Bitirme Belgesi*’ almaya hak kazanmaktadır. Ayrıca, başarı değerlendirmesi yapılmayan, kurumlar tarafından düzenlenen eğitim faaliyetine katılanlara da ‘*Katılım Belgesi*’ verilmektedir.

Bir diğer önemli kavram, “*Yetişkin Eğitimi (adult education)*” kavramıdır. Bu noktada “*yetişkin (adult)*” terimi ile ne kast edildiği önem kazanmaktadır. Yetişkin terimi, Latince ‘büyümek (adolescence)’ fiilinden gelmektedir. Yetişkin kimse denildiği zaman, fiziksel ve psikolojik

7 Gözübüyük Tamer, 2022:6.

8 Celep, 2003:9.

9 MEB, 2018:3.

10 Geray, 2002:43.

11 Kılıç, 1981:3.

12 MEB, 2018:2.

13 Celep, 2003:7.

14 HBÖ Kurumları Yönetmeliği, 2018.

gelişimini tamamlamış, olgunluğa ulaşmış olduğu varsayılır.¹⁵ Yetişkin kavramı tanımlanırken *biyolojik, hukuki (yasal), sosyal ve psikolojik* boyutlarına gönderme yapılır.¹⁶ Bu noktada, *biyolojik tanım* üreme fonksiyonları ile ilişkili iken *yasal tanım* bazı insan haklarıyla (oy kullanma hakkı, iş kurma hakkı, evlenme yaşı 18 yaş vb.) ilişkilidir. *Sosyal tanım* bazı sosyal rollerle (çalışan, ebeveyn, eş ve diğerleri vb.) ilişkili iken *psikolojik tanım* yetişkinler olarak, kişinin kendi sorumluluklarından sorumlu bir benlik kavramına ulaşması, kendi hayatını yönetme ve karar vermesi, yaşamı belirleme yeteneği gibi süreçlerle ilişkilidir. Öğrenmeyle ilgili olarak, en önemli olanın psikolojik tanım olduğu vurgulanır. Özetle, yetişkin genellikle yasal olarak belirlenmiş bir yaş sınırını geçmiş, ergenlik dönemini tamamlamış ve toplum tarafından bağımsız olarak kabul edilen bireydir. Ülkeden ülkeye, kültürden kültüre farklılık göstermekle birlikte, genellikle 18 yaş ve üzeri bireyler yetişkin olarak kabul edilir.

Yetişkin Eğitimi terimi ise genelde halk eğitimi terimi yerine kullanılsa da farklı şekilde tanımlanabilir. Yunanca “andros (adam)” ve “agein (eğitim)” sözcüklerinden türemiş olarak “adam/yetişkin eğitimi” anlamına gelen Androgoji terimi,¹⁷ ilk kez 1833 yılında Alman bir spor salonu öğretmeni Alexander Kapp (1800-1869) tarafından kullanılmıştır. Daha sonraları Amerikalı eğitimci, yazar ve sosyolog Eduard C. Lindeman’ın (1885-1953) makalelerinde kullanılan bu terim, Lindeman’ın öncülük ettiği bir başka Amerikalı eğitimci ve yetişkin eğitimi uzmanı (andragog) Malcolm Knowles tarafından 1970’lerde İngilizce konuşulan dünyada genel olarak bilinir hale getirilmiştir.¹⁸ Dünya Ekonomik İşbirliği Örgütü (OECD), yetişkin eğitimi, “*zorunlu öğrenim çağının dışına çıkmış ve asıl uğraşısı okula gitmek olmayan kişilerin, yaşamlarının herhangi bir aşamasında duyacakları öğrenme gereksinimi ve ilgisini karşılamak üzere bu amaçla düzenlenen etkinlikler ve programlar*” şeklinde tanımlar. Bu bağlamda, yetişkin eğitimi alanının oldukça kapsamlı olduğu söylenebilir. Yetişkin eğitimi, katılımcılara bilgi ve becerilerini geliştirme, yeni kariyerlerine başlama veya mevcut kariyerlerinde yükselme fırsatı sağlayabilir. Ayrıca, yetişkin eğitimi, sosyal etkileşim, özgüven artırma ve öğrenme konusundaki tutkuyu yeniden canlandırma gibi avantajlar da sağlayabilir. Yetişkin eğitimi programları, yüz yüze sınıf eğitimi, online kurslar, seminerler, konferanslar, çalışma grupları ve hibrit öğrenme gibi çeşitli formatlarda sunulabilir. Bu programlar, bireylerin öğrenme tercihlerine, zamanlarına ve bütçelerine uyacak şekilde tasarlanabilir.

Sonuç olarak, günümüzde, öğrenme sürecini çocukluk ve gençlik dönemine havale eden tüm statik eğitim kavramları terk edilmekte, hayat boyu öğrenme anlayışı ile birlikte eğitimin sadece belirli bir zaman diliminde ve belirli mekânlarda olabileceği anlayışı sarsılmaktadır. Artık her yaşta her zaman farklı platformlarda öğrenmenin gerçekleşebileceği fikri giderek yaygınlaşmaktadır. Bu süreçte farklı örgütlenme, eğitim ve etkileşim süreçleriyle halk eğitimi ve yetişkin eğitimi gibi hayat boyu öğrenmeyi teşvik eden eğitim türleri de ön plana çıkmakta ve yaygınlaşmaktadır.

2. Tarihsel Süreçte Yetişkin Eğitimi ve Malcolm S.Knowles’ın “Androgoji Teorisi”

Yüzyıllardır öncelikli bir konu olmasına rağmen yakın zamana kadar üzerinde nispeten az çalışılan yetişkin eğitimi ile ilgili varsayımlar daha çok 1. Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya atılmıştır. Bu konu özellikle, klinik psikoloji, gelişim psikolojisi, sosyal psikoloji, sosyoloji ve felsefe gibi farklı disiplinlerince ele alınmıştır. Yetişkin eğitimi çalışmalarına Avusturyalı filozof ve psikolog Sigmund Freud (1856-1939), İsviçreli psikiyatrist Carl Gustav Jung (1875-1961), Gelişim psikolojisinin kurucularından Erik Erikson (1902-1994), ihtiyaçlar hiyerarşisi ile tanınan Abraham Maslow (1908-1970) ve Hümanist psikolojinin kurucularından Carl Rogers (1902-1987) gibi tanınmış klinik psikologların önemli katkıları olmuştur. Freud’un yetişkin öğrenmesinde bilinçaltının davranış üzerindeki etkisi; Jung’un insan bilincinin “duyum,

¹⁵ Celep, 2003: 40.

¹⁶ Knowles ve ark., 2005: 64.

¹⁷ Duman, 2007: 160.

¹⁸ Loeng, 2017: 651.

düşünce, duyu ve sezgi” şeklindeki dört işlevi olduğu söylemi; Erikson’un “insanın sekiz çağı” şeklindeki açıklaması; Maslow’un güvenliğin önemini vurgulaması ve Rogers’ın beş “temel ilkeye” dayanan öğrenci merkezli eğitim yaklaşımı hipotezler şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Gelişim psikologları yaşla ilişkili özellikler (örneğin, fiziksel yetenekler, zihinsel yetenekler, ilgi alanları, tutumlar, değerler, yaratıcılık ve yaşam tarzları) gibi konularda bilgi sağlamış; yaşam boyunca yaşla birlikte meydana gelen değişimler hakkında artan bilgi birikimi, fiziksel kabiliyetler, zihinsel yetenekler gibi özelliklerde açıklık, ilgi alanları, tutumlar, değerler, yaratıcılık ve yaşam tarzları gelişimsel psikolojiye önemli katkılarda bulunmuştur. Sosyoloji ve sosyal psikoloji ise yetişkinlerde öğrenmeyi kolaylaştıran veya engelleyen faktörler de dahil olmak üzere grup ve sosyal sistem davranışları konusuna yoğunlaşmıştır. Sosyolojinin yetişkin öğrenmesi alanına katkısı daha çok yetişkinlere daha verimli, etkili ve anlamlı öğrenme deneyimleri sağlama potansiyeline ilişkindir.

Yetişkin eğitimi konusunda, 1920’lerde Basil Yeaxlee (1883-1967) ile sosyolog Eduard C. Lindeman’ın (1885-1953), 1930’larda ise Amerikalı psikolog Edward L. Thorndike’in (1874-1949) çalışmaları öncülük yapmıştır. Bu çalışmalar, yetişkinlerin öğrenmesinin çocuklardan farklı olduğu üzerine şekillenmiştir. Yetişkin eğitimi konusunda Lindeman, sistematik bir teorinin temelini atmıştır.¹⁹ Onun “*The Meaning of Adult Education*” (Yetişkin Eğitiminin Anlamı) adlı eseri,²⁰ bugün hala yetişkin eğitimi alanında en önemli temel referans olarak kabul edilmektedir. Kitapta, yetişkin eğitiminin tanımı, amacı ve yöntemleri tartışılmaktadır. Ona göre, yetişkin eğitimi, bireyin kendini keşfetmesine ve kendi potansiyelini geliştirmesine yardımcı olmakta; bireyin kişisel gelişimini teşvik etmektedir. Bununla birlikte, Lindeman, yetişkin eğitiminin bireysel faydaları yanında toplumsal faydaları da olduğunu vurgulamıştır. Yetişkin eğitiminin demokratik bir toplumun gelişiminde önemli bir rol oynadığını savunan Lindeman, bireylerin bilgi ve becerilerini geliştirmelerinin, onların daha bilinçli ve aktif vatandaşlar haline gelmelerine yardımcı olduğunu ileri sürer. Bu da daha iyi bir toplumsal ve politik katılımı teşvik eder. Örgün eğitimin hayata hazırlık olabileceğini ama yetişkin eğitiminin hayatı değiştirmek için teşvik edici bir araç olduğunu söyleyen Lindeman,²¹ yetişkinlerin eğitim sürecine aktif katılımlarını vurgular. Yetişkinlerin öğrenme sürecine aktif bir şekilde katılarak kendi öğrenme hedeflerini belirlemesi gerektiğini savunur. Bu noktada, eğitimde katılımcı yaklaşımın önemine vurgu yapar. Katılımcı yaklaşım, eğitimin toplumsal bir etkinlik olduğu öğrenmenin sadece bireysel değil, aynı zamanda sosyal bir bağlamda gerçekleştiğini söyler. Pedagoji eğitimi ve yetişkin eğitimi arasındaki farklılıkları vurgulayarak, yetişkin eğitimi programlarının geliştirilmesinde pedagojik ve andragojik yaklaşımların farklılıklarını ve avantajlarını tartışmaktadır. “*Yetişkinlerin nasıl öğrendiği*” sorusu üzerine durarak yetişkin eğitiminde öğrenenlerin ilgi ve ihtiyaçlarının öğretim programını belirlediğini söyler. Başka bir deyişle, andragojik yaklaşımın yetişkin öğrenme programlarının geliştirilmesinde önemli bir rol oynadığını ve öğretim programlarının belirlenmesinde yetişkinlerin öğrenme ihtiyaçlarının, ilgilerinin ve deneyimlerinin dikkate alınması gerektiğini vurgular.

1920’lerden 1940’lı yıllara gelindiğinde, yetişkin öğrenmesinin kavramsallaştırılması için gerekli unsurların çoğu keşfedilmişti. Ancak, bu parçalanmış unsurlar henüz entegre bir çerçeveye dahil edilmemişti. 1950’lerde sosyal bilimler, yetişkin öğrenimi ve daha yoğun eğitim konularını ele aldı ve araştırmalar başladı.

Lindeman’ın katılımcı yaklaşımı, Knowles’ın yetişkin öğrenme kuramının temel ilkelerinden biri haline gelmiştir. Knowles, Lindeman’ın katılımcı yaklaşımını geliştirerek, yetişkinlerin kendi öğrenme hedeflerini belirleme ve öğrenme sürecinde aktif bir rol oynama özgürlüğüne sahip olduğunu savunmuştur. Ona göre, yetişkinler öğrenmek istedikleri konuların ne olduğunu ve bu konuların ne zaman öğrenileceğini belirleme özgürlüğüne sahip olmalıdır.

¹⁹ Knowles ve ark, 2005: 70.

²⁰ Lindeman: 1926: 1.

²¹ Lindeman: 1926: 38.

Lindeman gibi Knowles da yetişkinlerin öğrenme tarzlarının çocuklardan farklı olduğunu belirten kişilerden biridir. 1950 yılında kaleme aldığı “*İnformal Yetişkin Eğitimi*” (*Informal Adult Education*) başlıklı çalışmasında²² yetişkinlerin en iyi gayriresmi, rahat, güvenli ve esnek ortamlarda öğrendiklerini dile getirmiştir. 1970 yılında kaleme aldığı “Yetişkin Eğitiminin Modern Uygulaması: Andragoji Pedagojiye Karşı” (*The Modern Practice of Adult Education. Andragogy versus Pedagogy*) başlıklı çalışmasında,²³ andragojinin pedagojiden farklılaştığı yönleri ile andragojinin temel prensiplerini açıklamıştır. Yetişkinlerin öğrenme motivasyonlarına, deneyimlerine ve sorumluluklarına vurgu yaparak, öğrenme sürecine aktif katılımlarını teşvik etmiştir. Çalışma ayrıca andragojinin yetişkinlere özgü öğrenme stillerini desteklediğini, deneyimsel öğrenme, sorun çözme becerilerinin geliştirilmesi ve pratik uygulama gibi etkili stratejileri kullandığını belirtir. Çalışmanın sonuç bölümünde, andragojinin yetişkin eğitimindeki önemi ve uygulama alanları hakkında bir özet sunulmaktadır.

Knowles’in “*Yetişkin Öğrenci: İhmal Edilmiş Bir Tür*” (*The Adult Learner: A Neglected Species*) (1973;1990) başlıklı çalışması da²⁴ yetişkin öğrenmesi konusundaki en önemli eserlerinden biridir. Bu çalışması, yetişkin eğitimi ve andragoji alanında bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Öğrenme teorisini, andragojiyi ve insan kaynakları gelişimini araştırır. Knowles, eğitim sistemlerinin genellikle çocukları hedef aldığını ve yetişkin öğrenmesinin ihmal edildiğini belirtir. Bu nedenle, yetişkin öğrenmesine özel bir önem ve dikkat gösterilmesi gerektiğini savunmaktadır. Knowles, bu çalışmasında öncelikle öğrenme teorilerinden bahsederek hayvanlar ve çocuklar üzerinde yapılan çalışmalara dayalı öğrenme teorilerini dile getirir, yetişkinler üzerinde yapılan çalışmalara dayalı öğrenme teorilerini açıklar. Knowles yetişkin öğrenmesinin özelliklerini, motivasyonunu ve öğrenme stillerini inceleyerek, yetişkin öğrenmesinin çocuklardan farklı olduğunu farklı olduğunu ve öğrenmenin yaşam boyu devam eden bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda yetişkinlerin öğrenme süreçlerinin ve yetişkinlere yönelik eğitimde farklı yaklaşımların kullanılması gerektiğini savunur. Andragojinin yetişkinlerin öğrenme potansiyelini tam olarak kullanmasına yardımcı olduğu ve yaşam boyu öğrenmeyi teşvik ettiği vurgulanmaktadır. Ancak sonraki on yıl boyunca, birçok öğretmen ilk ve orta dereceli okullarda ve üniversitelerde andragojik modelin bazı özellikleri uygulandığında çocukların ve gençlerin birçok durumda daha iyi öğrendikleri görülmüştür. Bu nedenle, Yetişkin Eğitiminin Modern Uygulaması (*The Modern Practice of Adult Education*) başlıklı eserinin gözden geçirilmiş baskısında (1980) kitabının alt başlığı Pedagojiden Andragojiye (*The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy*) olarak değiştirilmiştir.²⁵ Kitap, yetişkinlerin öğrenme süreçlerinin çocuklardan farklı olduğunu vurgular. Yetişkinlerin kendi deneyimlerine dayalı olarak öğrenmeyi tercih ettiklerini, pratik ve günlük yaşam bağlamında öğrenmenin önemini vurgular. Ayrıca, yetişkin öğrencilerin öğrenmeye katılımını artırmak için katılımcı odaklı yöntemlerin kullanılmasının gerekliliğini ele alır. Kitap, yetişkin eğitimi alanında çalışan eğitimciler, öğretmenler ve eğitim liderleri için bir rehber niteliği taşır. Yetişkin öğrenme süreçlerini anlamak, onları motive etmek ve etkili bir şekilde eğitim sağlamak isteyenler için önemli bir kaynaktır.

Knowles andragojiyi yetişkinlerin öğrenmelerine yardımcı olabilme bilim ve sanatı -yetişkin eğitiminin/ bilim ve sanatı-olarak tarif etmiş, pedagojik bakış açısı ile kıyaslamalarda bulunarak yetişkinler için andragojik ilkeler belirlemiştir.²⁶ Yetişkinlerin öğrenme sürecinin, çocuklarından farklı olduğunu ve öğrenme sürecinde kendi kendilerine öğrenme ve katılımcı öğrenme yöntemlerinin kullanılması gerektiğini savunmuştur. Knowles, andragojinin ana prensiplerini şöyle özetlemiştir: Yetişkin öğrencilerin kendi öğrenme hedeflerini belirlemelerine

-----
²² Knowles, 1950:1.

²³ Knowles, 1970, 1980: 45.

²⁴ Knowles, (1973; 1990: 22).

²⁵ Knowles, 1980:1.

²⁶ Knowles, 1973; 1990: 32.

izin verilmelidir; öğrenme deneyimleri öğrencilerin yaşantılarına bağlanmalı; öğrenme deneyimleri, problem çözme veya işyerindeki durumlara dayalı olmalı ve öğrencilerin öğrenme deneyimlerinden sorumlu olmaları sağlanmalıdır. Knowles, andragoji prensiplerini uygulayarak, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini teşvik eden bir öğretim yaklaşımı olan “yetişkin merkezli öğrenme”yi de geliştirmiştir. Yetişkinlerin öğrenme ihtiyaçlarına ve beklentilerine dayalı bu yaklaşım öğrenme sürecinde öğrencilerin aktif katılımını teşvik eder. Bu kuram, yetişkin öğrenme sürecini tasarlayan ve yöneten eğitimciler için faydalı bir araçtır.

Knowles’in Andragoji Teorisi özetle aşağıdaki varsayımlara dayanmaktadır:²⁷

1. Bilme ihtiyacı (The need to know)
2. Öğrenenlerin benlik kavramı (The learners’ self-concept),
3. Öğrenenlerin deneyimlerinin rolü (The role of the learners’ experiences)
4. Öğrenmeye hazır olma (Readiness to learn)
5. Öğrenmeye yönelim (Orientation to learning)
6. Motivasyon (Motivation)

1- *Bilme ihtiyacı*; yetişkinlerin bir şeyi öğrenmeye başlamadan önce neden öğrenmeleri gerektiğini bilmeleri gerekir. Yeni aforizmalardan biri yetişkin eğitiminde, öğrenmeyi kolaylaştıran kişinin ilk görevinin öğrencilerin "bilme ihtiyacının" farkına varmalarına yardımcı olmaktır.

2- *Öğrenenlerin benlik kavramı*; Yetişkinlerin bir benlik kavramı vardır. Benlik kavramında değişimler olur. Birey kendi kararlarından ve hayatlarından sorumludur.

3- *Öğrenenlerin deneyimlerinin rolü*; her yetişkin yaşamı boyunca farklı alanlarda bilgi ve deneyim sahibi olur. Birey olgunlaştıkça, öğrenme için giderek daha zengin bir kaynak haline gelmesine neden olan genişleyen bir deneyim repertuar biriktirdiği ve aynı zamanda ona yeni kazançları ilişkilendirmek için genişleyen bir tabana sahip olur.

4- *Öğrenmeye hazır olma*; yetişkinler gerçek hayattaki durumlarıyla ilişkili olarak bir gelişim aşamasından diğerine geçerken öğrenmeye hazır hale gelir. Bu varsayımın anlamı, öğrenme deneyimlerinin bu gelişimsel süreçlerle/görevler örtüşmesi yani zamanlamanın önemidir. Kısaca, yetişkinler öğrenmek için hazır olduklarında öğrenme daha etkili olur.

5- *Öğrenmeye yönelim*; Öğrenmeye yönelim, çocuklar ve gençlerde konu, yetişkinlerde yaşam merkezlidir. Yetişkinler öğrenmenin performanslarına yardımcı olacağını algıladıkları ölçüde görevler veya yaşamlarında karşılaştıkları sorunlarla başa çıkma durumlarında öğrenmeye motive olurlar. Ayrıca, yeni bilgi öğrenir ve anlayış geliştirirler, beceriler, değerler ve tutumlar en etkili şekilde gerçek yaşam durumlarına uygulama bağlamında sunulmaktadır.

6- *Motivasyon*; bazı yetişkinler dış motivasyon kaynaklarına (yarışma, terfiler, daha yüksek maaş vb.) karşı duyarlı iken bazıları içsel motivasyonlara (farkındalık, kendini gerçekleştirme, daha kaliteli bir yaşam, iş yapma arzusu, iş tatmini, özsaygı, yaşam kalitesi ve sosyal yardımlarda artış gibi) duyarlıdır.

Knowles’ın bu altı varsayımı, yetişkin öğrenme sürecinde katılımcı odaklı, deneyimsel ve öğrenenin özerk olduğu bir yaklaşımı benimser.²⁸

3. Amaç

Bu araştırma ile Trabzon ili Ortahisar ilçesinde Halk Eğitim Merkezi bünyesinde açılan kursların, kursiyerler ile kurs öğretmenleri (usta öğreticiler) tarafından değerlendirilmesi

²⁷ Knowles ve ark., 2005:64-68.

²⁸ Knowles ve ark, 2005: 68

amaçlanmıştır. Bu amaçla, yetişkinlere yönelik kurslara (sanat ve tasarım, el sanatları vb.) katılan kursiyerlerin genel görünümünün belirlenmesi, kurs deneyimlerinin (kurs hakkında genel bilgi, kursa katılma nedenleri, kurslara katılımın bireysel/gündelik ve sosyal yaşamlarına katkısı, ilgililere öneri ya da tavsiyeler vb.) ortaya konması ile usta öğreticilerin deneyimlerinden hareketle kursların değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Kursiyerlerin ve usta öğreticilerin değerlendirmeleri, kursların kalitesini artırmak, öğretim yöntemlerini geliştirmek, öğrenme deneyimini iyileştirmek ve katılımı teşvik etmek için kullanılabilir. Trabzon özelinde yapılan bu alan araştırması, ilgili konuyu genelleştirme iddia ve amacını taşımamaktadır. Süreç içerisinde yetişkinlere sunulan hizmetlerin daha sağlıklı yürütülebilmesi amacıyla verilerden elde edilen sonuç ve öneriler ilgili kurum ve kuruluşlarla paylaşılmıştır. Elde edilen bulgular çerçevesinde ülkemizde uygulanmakta olan bu politika çeşidinin farklı boyutları ortaya konabilecektir. Ayrıca bu meyanda yapılacak çalışmalarla da kıyaslamaya gidilebilecektir. Her ildeki uygulamanın sosyal ve kültürel birçok nedenle farklı olmasının yanında, her bir uygulamanın sonuca dönük somut fayda içerebileceği öngörülmektedir. Ayrıca, daha sonra yapılacak araştırmalar için zemin/veri sağlaması arzu edilmektedir.

4. Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemine bağlı kalınarak fenomenolojik desen kullanılmıştır. Aşına olduğumuz fakat tam olarak anlamını kavrayamadığımız olay, deneyim, yönelim, durum şeklinde karşımıza çıkan olgular için fenomenoloji uygun bir araştırma temeli oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu; kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi ile seçilen, Trabzon İli Ortahisar İlçesi Halk Eğitim Merkezi'nin çeşitli kurslarına (sanat ve tasarım, el sanatları vb.) devam eden 24 gönüllü kursiyerden ve altı usta öğreticiden oluşmuştur. Araştırmacı yakın ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler, derinlemesine görüşme tekniğiyle toplanmıştır. Görüşmeler 2022 yılının Kasım-Aralık aylarında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın saha boyutunun gerçekleştirilebilmesini teminen gerekli izinler alınmıştır. Araştırmacı tarafından ilgili alan yazın incelenerek hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kurslara katılan kursiyerlerin sosyo-demografik profili ile kurs deneyimlerini belirlemeye yönelik açık ve kapalı soruları içermektedir. Görüşmeler kursiyerlerin devam ettikleri kurs mekânlarında gerçekleştirilmiş, tüm görüşmeler kursiyerin ve usta öğreticilerin izni alınarak kaydedilmiştir. Görüşmeler yaklaşık 30-40 dakika sürmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanan veriler betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir.

5. Bulgular

Bu bahiste araştırmaya katılan -kursiyerler ve usta öğreticilerden- alınan veriler ışığında öncelikle kursiyerlerin sosyo-demografik görünümleri ile kurs deneyimlerine ilişkin elde edilen verilerin analizi, ardından usta öğreticilerin genel görünümleri ile kurslara ilişkin değerlendirmelerin betimsel analizi yer almaktadır.

Tablo 1. Bulguların Sunumu

Başlık	İçerik/Alt Başlık
I-KURSIYERLERİN Genel Görünümleri ve Kurs/lara İlişkin Dene-yimleri	Sosyo-Demografik Görünüm Yaş, cinsiyet, medeni durum, meslek, eğitim düzeyi vb.
	Kurslara ilişkin bilgiler Kurs yeri/mekânı, türü, adı, süresi, katılımcı sayısı vb. Kursiyerlerin kurs/lardan haberdar olma kaynakları (eş-dost-akraba, komşu, bireysel vb.) Kurslara katılım önündeki engeller ve katılımı kolaylaştırıcı unsurlar Genel olarak kursların değerlendirilmesi (eğitim/öğretmen/mekân vb. açı-sından) İlgililere tavsiye ya da öneriler
	Kursa katılım nedenleri ve öğrenmeyi motive eden etmenler
	Kursların bireysel/gündelik sosyal yaşamlara katkısı
II-USTA ÖĞRETİCİLE-RİN Genel Görünümleri-Kursların/Kursiyerle-rin Değerlendirilmesi	Sosyo-Demografik Görünüm Yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, kıdem vb.
	Usta öğreticiler açısından kursların/kursiyerlerin değerlendirilmesi İlgililere tavsiye ya da öneriler

Görüşme sırasında elde edilen veriler metin içerisinde aktarılırken verilerin hangi katılımcı-dan alındığını ortaya koymak amacıyla kursiyerler için -K harfi ve katılım sırasına göre K1, K2, K3...K24 şeklinde, kurs öğretmenleri ise usta öğretici vasfına sahip oldukları için (UÖ-harfleri ve katılımcı sıralarına göre UÖ1, UÖ2, UÖ3...UÖ6 şeklinde kullanılarak cümle sonlarına kısalt-malar konulmuştur.

5.1. Kursiyerlerin Sosyo-Demografik Görünümleri

Çalışma kapsamında 24 kursiyer ile görüşülmüştür. Bunların beşi erkek 19'u kadındır. Medeni durumları göz önüne alındığında dördü bekâr, 20'si evlidir. Bir kursiyer ortaokul, beş kursiyer lise ve bir kursiyer yüksekokul mezunu, iki kursiyer üniversite eğitimlerine yakın zamanda başlamış olup devam etmekte ve kalanı üniversite mezunudur. Eğitim düzeyinin üniversite mezunlarının çoğunlukta olması nedeniyle yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 2. Kursiyerlerin/Katılımcıların Sosyo-Demografik Verileri

Kod	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durumu	Eğitim Düzeyi	Mesleği/ Yaptığı İş	Nereli	Hane Gelir Durumu	Devam Ettiği Kurs	Kursa Devam Süresi
K1	58	Erkek	Evli	Yükseko-kul	Emekli	Trabzon	11.000	Kaligrafi	2 yıl
K2	38	Erkek	Evli	Üniversite	Akademisyen	İstanbul	22.000	Kaligrafi	2 ay
K3	42	Kadın	Evli	Üniversite d.	Ev Hanımı	Erzurum	19.000	Kaligrafi	2 yıl
K4	31	Kadın	Evli	Üniversite	Mağazasında	Trabzon	17.000	Kaligrafi	2 ay
K5	44	Erkek	Evli	Üniversite	Öğretmen	Amasya	13.000	Kaligrafi	1 yıl
K6	20	Kadın	Bekâr	Ortaokul	Ev Kızı	Trabzon	9.000	Miyuki	6 ay

K7	38	Kadın	Evli	Lise	Ev Hanımı	Trabzon	11.000	Miyuki	2 ay
K8	35	Kadın	Evli	Üniversite	Restoran İşl.	Trabzon	20.000	Miyuki	2 ay
K9	47	Kadın	Bekâr	Üniversite	El Ürünleri	Trabzon	18.000	Miyuki	2 ay
K10	59	Kadın	Evli	Lise	Ev hanımı	Trabzon	12.000	Tezhip	6 ay
K11	40	Kadın	Bekâr	Üniversite d.	Tekstil Sek.	Trabzon	10.000	Deri	3 ay
K12	55	Kadın	Evli	Üniversite	Emekli	İstanbul	9.000	Sepet	3 ay
K13	70	Kadın	Evli	Üniversite	Emekli	Rize	8.000	Sepet	2 ay
K14	71	Kadın	Evli	Lise	Emekli	Trabzon	7.000	Sepet	2 ay
K15	27	Kadın	Evli	Üniversite	Öğretmen	Trabzon	9.000	Sepet	1 ay
K16	55	Kadın	Evli	Lise	Muhasebe	Trabzon	7.000	Çini	4 ay
K17	37	Kadın	Evli	Üniversite	Ev Hanımı	Trabzon	14.000	Çini	4 ay
K18	61	Kadın	Evli	Üniversite	Emekli	Trabzon	9.000	Çini	2 ay
K19	55	Kadın	Bekâr	Üniversite	Emekli	Trabzon	9.000	Çini	2 ay
K20	46	Kadın	Evli	Üniversite	Ev Hanımı	Trabzon	11.000	Çini	2 ay
K21	57	Kadın	Evli	Üniversite	Mühendis	Trabzon	18.000	Çini	2 ay
K22	46	Erkek	Evli	Üniversite	Öğretmen	Trabzon	14.000	Hat	3 ay
K23	42	Erkek	Evli	Üniversite	Öğretmen	Trabzon	15.000	Hat	3 ay
K24	66	Kadın	Evli	Lise	Emekli	Trabzon	8.000	Hat	3 ay

Yaş gruplarına paralel olarak katılımcıların/kursiyerin yedisi emeklidir. 11 kursiyer farklı mesleklerde ya da işlerde çalışmaya devam etmekte, altı kursiyer de ev hanımı/kızı şeklinde yaşamalarını sürdürmektedir. Katılımcıların yaşları 20 ile 71 arasında değişmektedir. Katılımcıların yaş ortalaması 46 olup hane gelir durumları 8.000-25.000 bin TL aralığında değişmektedir. Araştırmaya dâhil edilen kursiyerlerin 19'u Trabzon, diğerleri İstanbul, Rize, Amasya ve Erzurum doğumludur.

5.2. Kursiyerlerin Kurs Deneyimleri Üzerine

Trabzon ili Ortahisar ilçesi HEM bünyesinde farklı mekânlarda kurs/eğitim hizmetleri verilmele birlikte araştırmaya Alacahan ve Hamamizade İhsanbey Kültür Merkezindeki kurs ve kursiyerler dâhil edilmiştir. Araştırmaya katılan kursiyerlerin büyük bir bölümü (19'u) HEM bünyesinde Alacahan'da açılan farklı kurslara (Kaligrafi, Miyuki Takı Yapımı, Deri, Bambu Sepet, Çini) kurslarına katılmakta; üçü ise Hamamizade İhsanbey Kültür Merkezinde açılan Hat kursuna devam etmektedir. Bu kurs mekânları Ortahisar ilçesinin Meydan semtinde bulunmakta olup farklı ilçe ve semtlerde oturan kursiyerler, kurs yerlerine genellikle toplu taşıma araçları (dolmuş-otobüs) kullanılarak gelmektedir.

Kursiyer sayısının kurs türüne göre değiştiği görülmekle birlikte bir kursun açılabilmesi için asgari katılımcı sayısının 12 olduğunu hatırlatmak gerekir. Talebin çok yüksek olduğu kurslarda kursiyerlerin belli günlere dağıldığı görülür. Genel olarak kursiyerlerin öncesinde farklı alanlarda kurs deneyimlerine sahip oldukları tespit edilmiştir. Yalnızca üç kursiyer (K1,5, 6) uzun süredir belirli aralıklarla aynı kursa devam ettiklerini söylemişlerdir. Araştırmaya katılan kursiyerlerin kursa devam sürelerinin iki aydan-iki yıla değin değiştiği görülmektedir. Kurslar genelde hafta içi 09:00-16:00 saatleri aralığında gerçekleştirilmektedir. Kursa devam edilen gün ve saat aralığı kursiyer profiline göre değişmektedir. Ev hanımı olup okul çağında çocukları olan kursiyerlerin sabah dokuz gibi çocuklarını okula gönderdikten sonra kursa

geldikleri, ortalama dört-beş saat kursa katıldıkları ve çocukların okul dönüş saatine yakın bir saatte (öğleden sonra iki gibi) kurstan ayrıldıkları tespit edilmiştir. Diğer taraftan bekâr ya da çocukları büyük olan bazı kursiyerler kurslara başlangıcından sonuna kadar katıldıklarını söylemişlerdir. Emekli olan katılımcıların çoğunluğu ise kursa haftanın belli günlerinde (iki ya da üç gün) devam etmektedirler. Bu noktada kursa geliş nedeni de önem taşımaktadır. Kişisel gelişim, monotonluktan kurtulmak, rutinin dışına çıkmak, konfor alanının dışına çıkmak, mutlu olmak, sosyal çevre edinmek ya da sosyalleşmek amacıyla gelen kursiyerlerin daha esnek zamanlarda kursa katılımları söz konusudur. Kurs akabinde öğrendikleri bilgi ve becerileri yaşamlarına doğrudan aktarmak ve özellikle yaptığı ürünler karşılığında bir gelir elde etmek isteyen kursiyerlerin ise kurs gün ve saatlerine özenle riayet ettikleri görülmektedir.

Kursiyerlere “*HEM bünyesinde açılan kurslar hakkında nasıl bilgi sahibi oldukları ve kayıt yaptırdıkları*” sorulduğunda genelde çevrelerinde eş-dost, akraba, konu komşu ya da bireysel arayışları neticesinde kurslar hakkında bilgi sahibi oldukları ve kayıt yaptırdıkları şeklinde yanıt vermişlerdir. Kurslardan bireysel olarak haberdar olduğunu söyleyen iki katılımcı “*Alacahan’a nakış için geldim, kurs süresince diğer sınıfları gezerken sepet örücülüğünden haberdar oldum ve bu kursa da kayıt yaptırdım*” (K14) ya da “*Daha önce Hüseyin Kazaz’da Belediyenin korosuna katılıyordum, ara verildiğinde üst katta sergilenen ürünleri gördüm ve çok etkilendim. Sonrasında Çini kursuna katıldım*” (K16) derken eş-dost-akraba aracılığı ile kurslarla tanıştıklarını söyleyen iki katılımcı bunu şu sözlerle dile getirmiştir: “*Daha önce meraklıyım, görünümümün bir arkadaşı var, o söyledi onun sayesinde geldim*” (K8); ve “*İlk başta ebru kursuna katılmıştım, iki aydır bu kursa geliyorum, komşum sayesinde başladım bu kursa*” (K19). Annesinin tavsiyesi ile kursa gelen bir katılımcı (K6) “*Bu kursa yazılmadan önce hiçbir uğraşım yoktu, Alacahan’da bu kursun düzenlendiğini annemden duydum. Daha önce kazaziye (pandemi süresinde bir yıl devam ettim) ve sepet örme kursuna-altı ay katıldım. Bu kurslarda kurs maliyetlerinin pahalı olması sebebiyle, takı kursuna geldim ve şimdi miyoki sanatını öğreniyorum. Takı-miyoki malzemeleri daha uygun, malzemeler-boncuk-taş vb. renkli ve dikkatimi çekti. Herkesin bir el uğraşı olsun, herkese tavsiye ederim* şeklindeki sözleriyle kursa katılım sürecini özetler.

Kursiyerlere, “*Kursa katılımda çevrelerinin (eş, dost, aile vb.) tepkisinin ne yönde olduğu sorulduğunda*” neredeyse tamamı ailelerinin ya da çevrelerinin kendilerini desteklediğini ve teşvik ettiklerini belirtmiştir. Başta aile olmak üzere yakın çevrenin desteği kursa katılımı kolaylaştırıcı unsurlar arasında sayılabilir. Yıllarca ev işleriyle meşgul olan ve hane içinde kendilerine bir konfor alanı oluşturan kadınlar, dışarıya fazla çıkmadıklarını söyleyerek alışıktı oldukları düzenden farklı bir ortama çıkmalarının genelde konu-komşu-akraba vs. desteği ile olabildiğini belirtmişlerdir. Bu döngüyü kırabilen kadınlar bunu “*Her gün aynı ve bitmeyen işler birbirini tekrarlamaya başladı mı hepten bunalıyorsun. Kimseyi de memnun edemiyorsun*” (K7). Ya da “*Hiç bitmeyen işler nefes almanı bile zorlaştırıyor. Yap yap nereye kadar. Kursa geldikten sonra gördüm ki hem işlerimi aksatmıyorum hem de kendim için bir şey yapıyorum, çok mutluyum*” (K20) gibi sözlerle dile getirmektedir. Özellikle kursiyerlerin kurslara katılımı birlikte dikkatlerini yaptıkları işlere yoğunlaştırıp daha önceden sorun olarak gördükleri birçok şeyi bertaraf etmeleri akabinde daha ılımlı ve olumlu bir tavır sergilemelerinin çevrelerince desteklediğini ve bu durumdan herkesin memnun olduğu dile getirilmiştir. Bir katılımcı “*Burası enerjisi sinerjisi olan mutluluk veren bir yer. Kursa geldiğim için keyif alıyorum, buradan gitmek istemiyorum. Ben mutlu, eşim ve çocuklarım mutlu*” (K12) şeklindeki sözleriyle kurs akabinde olumlu duygulara sahip olmanın hane içinde getirdiği yansımaları aktarmıştır.

Kursa katılımda ev yaşamından kaynaklanan ev işlerinden fırsat bulamama, ailede bakıma gereksinim duyan küçük bir çocuğun ya da yaşlının bulunması, evdeki koşulların öğrenme ya da pratik yapmaya elverişli olmaması gibi faktörlerin katılım önünde engel olarak görüldüğü ifade edilmiştir. Bu bağlamda, kadınların kendilerine aşına oldukları durumların dışında farklı bir alan açmasının çok kolay olmadığı görülmektedir. Geleneksel rollerle harmanlanmış şekilde yaşamlarına devam eden ev kadınlarının çocuklarının büyümesi ya da okul çağına

gelmesi ile kurslara daha rahat katıldıkları görülür. Kadınların bir kısmı başlangıçta kursa katılma konusunda tereddüt ettiklerini ancak zamanı daha planlı kullanmaları ile birlikte bu sorunu aştıklarını dile getirmişlerdir. Farklı kurslara ev sahipliği yapan Alacahan ve Hamamizade İhsanbey Kültür Merkezinin herkesin kolaylıkla ulaşabileceği merkezi bir konumda bulunması, farklı ve çeşitli alanda açılan kurslarla bir çekim merkezi olması ve burada açılan kursların her yaştan, farklı kesimlerden bireylere hitap etmesi kursa katılımı arttıran faktörler arasında görülmektedir. Diğer taraftan, kurs yeri merkezde olsa da bir vasita (dolmuş, otobüs vb.) kullanılarak kurs yerine gidiliyor olması ve kurs türüne göre kurs malzemelerinin pahalı oluşu kursun cazibesini yitirmesine sebep olabilmektedir. Artan fiyatlarla birlikte daha maliyetli hale gelen kurslara talep azalmaktadır. Bir kursiyer *“Hobi amaçlı geliyoruz, bizim yaş grubumuz emekli, pandemi döneminde amatörce yaptığım ürünleri instagramda sayfamda sergiledim ama çok ilerletemedim. Şu an da ekonomik koşullar sebebiyle sadece kendi çalışmalarımızı yapıp fazlasını yapamıyoruz. Kursa gelmek sağlam bir bütçe istiyor. Aldığımız malzemeler maliyetli, bir de yaptığımız ürünü fırına veriyorsunuz onunda ayrı bir ücreti var. Pahalı bir hobi (K19)”* sözleriyle bu artan maliyetlere dikkat çeker. Bazı katılımcılar (K3,5,10) kurs merkezlerine vasita kullanmadan ulaşılmasının kursiyer sayısını artıracaklarını belirtmiştir. Bunun dışında, kurs mekânının daha geniş, ferah, havalandırılması ya da ışıklandırılması gibi etkenlerin iyileştirilmesi gereği de vurgulanmıştır.

“Kurslarda verilen eğitimlerin değerlendirilmesi” hususunda değerlendirme sürecinin kurs ortamı, kursun katkıları ve usta öğreticilerin yaklaşımları üzerinden yapıldığı görülmektedir. Kursiyerlerin çoğu, kurs ortamının öğrenmeye elverişli bir atmosfere sahip olması, enerjisi olan dinamik bir yer, huzur ve mutluluk veren bir mekân olması gerektiği konusunda hemfikirler. Kurs mekânını ev ortamı gibi gören bir katılımcı *“bu yüzden seviyorum ben burayı, örneğin yemek olayı hep beraber inip yemek yiyoruz, yani bizim burada böyle bir heyecanımız var. Bir senedir deriyle uğraşıyorum, işin kötü tarafı kopamıyorsun buradan”* (K11) şeklindeki sözleriyle durumu özetlemektedir. Kurs mekânları evden ya da iş yerinden farklı olarak kişisel hobilerin geliştirilebileceği mekânlar olarak görülmektedir. Bir katılımcı *“başkaları boş zamanında kahveye gidiyor, ben buraya geliyorum. Burası bizim stres atma yerimiz, evden farklı bir yerdesiniz, arkadaşlarınızla berabersiniz, burası bir anlamda özgürlük alanı gibi (K22)”* sözleriyle mekânın olumlu işlevine atıfta bulunmuştur.

Diğer taraftan her bir kurs farklı grupları içermektedir. Grup üyelerinin birbirleriyle iyi anlaşan- uyumlu bir ekip olması halinde öğrenme kolaylaşmakta ve zevkli hale gelmektedir. Kursiyerler birbirleriyle fikir alışverişinde bulunmakta, karşılıklı öğrenme ya da öğrenme süreçlerinde yardımlaşmaları söz konusu olmaktadır. Kurs sürecinde usta öğreticilerin içten, samimi ve anlayışlı yaklaşımları ile eğitim sırasında olumlu geribildirimler sunmaları, öğrenmeyi teşvik edici tutumları ön plana çıkmıştır. İki katılımcı da *“ilk defa İstanbul’dan dönünce araştırdım ne kursuna gidebilirim diye sepet kursuna geldim dört yıl önce. Hamamizade’de kursları gördüm, zaten istediğim bir kurstu, kursun hocası da dünya tatlısı. Hocalarımız çok iyi, zaten hocaların da negatif olmaması lazım, biz buraya stresten uzaklaşmak için geliyoruz, hoca çok önemli. Eğer hoca bana negatif bir enerji veriyorsa ben o kursa gelmek istemem, zaten mutlu olmak için gidiyorum”* (K12) ve *“kurs hocasının yaklaşımı çok önemli, kursiyeri kursa bağlayan, kursu sevdiiren, saatlerce çalışmalarını sağlayan hocaların tutumu (K9)”* şeklindeki sözleriyle usta öğreticilerin yaklaşımlarına dikkat çekmektedir. Son olarak, kurs seçiminde ilgi, istek ve beklentilerin yanında kursa yönelik bir yatkınlığın oluşunun devreye girdiği, devam edilen kurslara ilişkin kursiyerlerin katılım durumuna göre başlangıç seviyesinden orta ve ileri seviyeye doğru ilerlemeleri mümkündür. Kursiyerler sürekli katılım sağlamaları akabinde kurs içeriğine paralel bir şekilde kurslarda ilerleme kaydettiklerini beyan etmişlerdir. Kursların bireysel ve sosyal hayatlarına katkısı ise çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Kursiyerlerden *“katıldıkları kursu veya buldukları ortamı bir canlıya ya da nesneye benzetmeleri”* istendiğinde ilginç cevaplar elde edilmiştir. Katıldıkları kursu bebeğe benzeterek

“gelişim için bebek gibi sürekli ilgilenmek gerektiğini” söyleyenler ile çiçeğe benzetenler “kursu, menekşeye benzetirim, çok iyi ayarlamamız gerekiyor, güneşi konumu vb. ilgi bekliyor” şeklindeki sözleriyle kurslarda ilerlemenin can alıcı noktasına dikkat çekmişlerdir. Bunun yanında genelde kurs mekânına (Alacahan’a) ilişkin farklı metaforların kullanıldığı görülmüştür. “Kuş, Çiçek, Ağaç, Çizgi Film Kahramanı (Bugs Bunny) ve Su” sıkça dile getirilen metaforlar olmuştur. Bugs Bunny’e benzeten katılımcı (K7) bunun nedenini “Bugs Bunny’e benziyor çünkü burada hiç durmuyor, sürekli birşeyler öğreniyor, amacınızın peşinden koşuyorsunuz” şeklinde açıklamaktadır. Yine katıldığı kurs mekânını (Alacahan’ı) suya benzeten bir kursiyer (K16) bunu şu sözleriyle açıklıyor: “Alacahan’ı medeniyet olarak suya benzettim. Medeniyet olarak ne kadar çok insanın buradan gelip geçtiğini temsilen. Doğduğu yerden denize ulaşana kadar bir sürü medeniyete katkısı olan su misali burası da öyle. Çini sanatıyla buluşma, çini biraz Osmanlıya dayandığı için ben de eskiyi sevdiğim için gelmek istedim”. Bir diğer katılımcı (K11) İstanbul’da katıldığı kurs mekânıyla bir kıyaslama yaparak kursu ve mekânı köklü bir ağaca benzetmiştir: “burada hayat var, ben İstanbul’da Kartal’dakine de gitmiştim, hani yine ortamlar güzel ama burada sınıftan çıkıp öbür sınıfa gidiyorsun, bu hocam ne yapıyor diye. Köklü bir ağaca benzetirdim. Çok farklı alanlarda çalışmalar yapılması sebebiyle Alacahan onların hepsini besleyen bir yer. Kökleri dallarıyla yapraklarıyla birbirini tamamlayan bir figür”. Alacahan’ı kuşa benzetenler buna ilişkin açıklamaları şu şekilde dile getirmişlerdir: “Kuş gibi, her odada farklı bir sesler ötüyor (K19), “kuş sesi nasıl huzur veriyorsa burası da öyle huzur veriyor”.

Kurs mekânının tarihi bir ‘han’ oluşu ve bu mekânın katılımcıların çoğunluğunda mistik bir ortamda bulunmanın huzur ve rahatlık hissi yaratması sıkça dile getirilmiştir (K3,4,8,12,19). Özellikle Han’ın mimarisi, üstü açık ve bir avluya sahip oluşu, kursiyerlerin çoğu tarafından Han’a ilişkin insanı rahatlatıcı ve farklı bir dünyaya alıp götürdüğü bir yer oluşu yönündeki görüşleri beraberinde getirmiştir. Bir katılımcının sözleri bunu teyit eder mahiyettedir: “Bir avlu hem kapalı hem açık üstten, taş olması ayrı bir şey, kubbeli oluşu odaları ferahlatıyor” (K5). Geçmişe dönük burada yaşanmışlıkları merak edenlerin sayısı da oldukça fazladır: “burada neler yaşanmış, kimler gelmiş, ne hayatlar gelmiş, geçmiş buradan vb.” (K13): “Doğduğu zamandan şimdiki zamana kadar üzerinden binlerce insan geçti, öğreten, öğrenen, konaklayan vb. Halen ben burada duvarlarının dili var gibi hissediyorum. Acaba burada nasıl bir hayat olmuştur, acaba burada neler yaşanmıştır (K16)” ya da “Alacahan insanı büyülüyor. Burada hep yaşanmışlıklar aklıma geliyor, kimler gelmiş, neler yaşanmıştır diye! (K12)” şeklindeki sözleriyle Han’daki geçmiş hayatlar sorgulanmaktadır. Yine burayı anıt ağaçlara benzeten bir kursiyer “eski yaşanmışlıklar var burada. Eskiden kalmışlık eski yaşanmışlıkları hatırlatıyor bana. Ben burayı kuzenim ve kardeşim sayesinde öğrendim. Çocukluğumuz buralarda geçti ama buralar harabeydi, içine girdiğiniz andan itibaren eski zamanlara gidiyorum birazcık” diyerek zaman tüneline geçtiğini söyler (K21).

Bu mekânın tarihi bir han olması yanında mimari özellikleri itibariyle de farklı seçenekler sunduğu söylenebilir. Zira kursiyerler verilen aralarda diğer odalarda yürütülen kursları görme imkânına sahip olabilmektedir. Burada farklı bir kursa devam eden katılımcı Alacahan’ın diğer odalarında kursları burada keşfettiklerini ve diğer bir kursa sonrasında devam ettiklerini ifade etmişlerdir. İki katılımcı “burada her bir oda ayrı bir dünya” (K11) ve “biz olgunlaşmada iken bir sınıfa girer o sınıfta devam eder aynı sınıfta bitirirdik, başka sınıf ya da katlara hiç bakmazdık. O sınıftaki arkadaşlarla birlikte zaman geçirirdik. Ama burada her sınıf yan yana olduğu için hepsini geziyorum/dalıyorum” (K14) şeklindeki sözleri ile Han’ın bu yönüne vurgu yapmıştır. “Burayı gördükten sonra normal bir binada kursa gidemem” (K20) şeklindeki sözlerle kurs ortamının ve mekânının önemine dikkat çekilmiştir.

Kursiyerlere “ilgililere tavsiye ya da önerileriniz var mıdır?” sorusu yöneltildiğinde örgün eğitim kurumlarında çocukların küçük yaşlardan itibaren motor/el becerileri, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerini desteklemek üzere sanatın farklı dallarıyla buluşturulmaları, yaş ve gelişim özellikleri dikkate alınarak bu tarz kursların (kaligrafi, miyuki, sepet örücülüğü, çini,

seramik vb.) ders müfredatlarında yer alması tavsiye edilmiştir. Bu konuda kaligrafi kursuna devam eden bir kursiyer “Burada öğrendiklerimizi-öğretmen eksiği olan bir köye asker olarak gönderdiler, orada 6.7.8.sınıflarda güzel yazı dersi vardı. Köye geldiğimde zaten üç sınıfta var ortaokul düzeyinde. Bir şeyi fark ettim benden önceki arkadaş bu öğrencilerle hep dilbilgisi (zarflar- sıfatlar vb.) çalışmış, klasik şeyler yani, ben güzel yazı yapacağım dedim, onun kitapları vardı- divit söğüt dalından yapmayı öğrenmeye çalıştım-çocukların hepsiyle divit yaptık-mürekkebi hazır aldık, yani çocuklara haftada bir saat o dersi yaptık-kendim de öğrendim. Çocukların el yazıları düzeldi. Okullarda bu tarz kursların kesinlikle olması lazım. Okullardaki kurslara hem de usta öğreticiler yönlendirebilir. Öğretmen gözetiminde olsun ama onlar çalıştırsınlar diyorum (K5)” şeklindeki sözleriyle okullarda bu kursun yer almasının faydalı olduğuna dikkat çekmiştir. Bir diğer kursiyer “Geleneksel modernden daha iyi idi. Çocuklar yazı yazmıyor, el becerileri gelişmiyor. Bizim yazmaktan elimizde iz olurdu. Çocukları sınav yaparken test olmak istiyorlar, yazmak istemiyorlar” (K22) şeklindeki sözleriyle yazarak çalışmanın ve el becerisinin aktif hale getirilmesinin öneminden bahsetmiştir. Aslında burada dikkat çekilen husus el/yazma becerisi ile zihinsel kapasitenin işlerliği ve bağlantısı üzerinedir.

Bir diğer öneri insanların hayatlarına dokunabilecek kursların açılması ve bu kurslarla insanların tanıştırılması yönünde olmuştur. Bir kursiyer (K5) bunu şu sözleriyle özetler: “Mümkün mertebe ellerinden geleni klasik kurslar değil de insanların ilgi duyabilecekleri hayatlarına dokunabilecekleri kursları açmaları ve o kursu verecek olan kişi ile halkı buluşturmaları çok önemli. Gençlerle ayrı âlemlerin insanıyız. Gençlerin grafik tasarım-kaligrafi keşfetmesi gerekir, tanınması lazım, tanıştırmak lazım”. Kurs mekânı olarak tarihi bir han olan Alacahan’ın korunmasına ve farklı kullanımına yönelik öneriler sunulmuştur. Bir katılımcı (K21) “İtalya’ya gittiğimizde 250 yıllık bir binayı çok yeni diye yıkmak istiyorlardı. Yani o kadar eskiye meraklı ve eskiyi korumaya meraklılar. İspanya’da tarihi bir binaya el değdirmek mümkün değil biz de ise vur gitsin. Ayasofya’nın içindeki pencereyi pimapenden yapmışlar. Bence böyle yerleri korumak çok önemli, geçmişimize sahip çıkmamız lazım” sözleriyle mekânın korunması gerektiğini dile getirmiştir. Bir başka kursiyer “Burası zaten dışarıdan bakınca saklı bir yer gibi. Buranın daha da aktif olması lazım. Turizm şirketleri ile anlaşılması daha iyi olur” sözleriyle mekânın turizm sektöründe kullanılması gereğini ve görsel ilanlarla tanıtımının yapılmasını önermektedir (K21). Koşulların iyileştirilmiş olduğu tanıtımın daha iyi yapıldığı bir alan olması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bir diğer kursiyer (K17) “Alacahan çok güzel tarihi bir yer insanın ruhunu dinlendiriyor. Farklı bir yere gelmiş yere gelmiş hissi var. Buranın duvarlarından 1800’lerin dönemini anlatan resimler olmasını isterdim. Buraya mini bir müzik sistemi yapsalar-ney sesi dinletisi olsa çok daha güzel olur” şeklindeki sözleriyle mimarisiyle farklı bir konuma sahip olan Han’ın müzikle buluşturulmasıyla daha güzel olabileceğini belirtmiştir.

Kursta yaptıkları ürünleri satmak isteyen kursiyerler bu konuda yerel yönetimlerden, İş Kurumu (İŞKUR) ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) gibi kendilerine destek sunabilecek ya da yerel/ulusal girişimcilerle buluşturabilecek birimlerden destek alınması gereğini dile getirmişlerdir. Aslında kurslarda yapılan ürünlerin bir kısmı bunu satmak isteyen kursiyerler tarafından sosyal medya hesaplarından paylaşılmakta, zaman zaman siparişler üzerine ürün satışı gerçekleşmektedir. Ancak bunların çoğu kendi imkânları dâhilinde yaptıkları amatörce işler olup profesyonel desteğe ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Bu konuda bir kursiyer (K12) “Bu yaptıklarımı da bir süre sonra artık paylaşmak istiyorum, gelir kaynağı yapmak istiyorum, bir de emeklisin aldığım şeylerle küçük küçük hediyeler yapıyorum, para kazanmak kendi yaptığın ürünü kazanmak minik minikte olsa para kazanmak çok güzel. Ancak satacak yer yok, mesela belediyenin olduğu yerde tam göbekte bir bölüm yapılabilir ama ücret almadan ya da cuzi miktarda, denilebilir ki Halk eğitim kursundaki üretilen ürünlerin satış yeridir. Turistler yapılan ürünleri bilmiyor. Kimi miyoki kimi makrome yapar getirip orada satar” şeklindeki sözleriyle özetler. Kursların ve kurslarda yapılan ürünlerin tanıtımına dair çalışma yapılması gerekliliği de dile getirilmiştir. Bu konuda bir kursiyer

(K21) “koşulların iyileştirilmiş olduğu bir alan ve tanıtımının daha iyi yapılması gerekir. Kalabalık yolların kenarlarında billboardların (reklam panolarının) etkili olduğunu-görsel ilanlar üzerinden reklamı yapılmalı-Alacahan olarak tanıtılmalı” derken bir diğer katılımcı “Satış işi nasıl olmalı-reklam yok. Çevremizde bu işi yaptığımızı bilenler işimizi biliyor, sadece çevrenize ulaşabiliyorsunuz, uzaktakiler için internete girmeniz gerekiyor. Markam olsun, Logom olsun, kimse benim yaptıklarımı almadan vs. işin prosedürünü öğrenmek istiyorum. Hocamıza da söylüyorum ‘birlikte güçlerimizi birleştirelim-kadın kooperatifi kuralım” (K11) şeklindeki sözleriyle bir kadın kooperatifinin kurulmasını gündeme getirmiştir. Diğer taraftan kursiyerlerin bir kısmı Trabzon’un özellikle son yıllarda Orta Doğu ve Körfez ülkesinden binlerce turiste ev sahipliği yaptığına dikkat çekerek turizm gelirlerine HEM bünyesinde yapılan ürünlerin tanıtımının ve satışının yapılması ile turizm gelirlerine katkıda bulunulacağını dile getirmişlerdir. Bu konuda bir kursiyer “Ayasofya müzesinin olduğu yerde stantlarda ürünler sergilendi-Araplar-turlar geliyordu fiyatları pahalı buluyorlar-patentli ürün olsa satış daha iyi olur-marka tescilimiz var-HEM’M diye geçiyor. Ticari boyutun sosyal medyada olması gerekiyor, bu işin başında birilerinin olması gerekiyor. Web sayfası olmalı, bu sayfadan sorumlu bireyler olmalı” (K11) sözleriyle marka tescilli ürünlerin tanıtımlarının daha profesyonel düzeyde-süreklilik içinde ve daha fazla insana ulaşabilecek kanalların kullanılması aracılığıyla- yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Bir kursiyer Trabzon’a özgü ürünlerin (hasır altın/gümüş setler vb.) öne çıkarılması ve tanıtımlarının yapılmasına işaret ederek “İnternet üzerinden tanıtım olmalı. Alacahan-KİGEM gibi bir sitesi var, buranın aktif hale getirilmesi lazım-mağazayı gör uygulaması olmalı-yetenekli öğrencilerin ürünleri sergilenmeli ‘bunlar neden gün ışığında değil’. Bir ara kadınların istihdamı için usta öğreticilerin öğrencileri için bir web sayfası düzenlendi ama sürdürülebilir olmadı” (K19) şeklindeki sözleriyle durumu özetlemiştir.

5.3. Kurslara Katılım Nedenleri ve Kursiyerleri Öğrenmeye Motive Eden Unsurlar

Öğrenme tek başına bir ferдин faaliyeti değildir, başkalarıyla birlikte iş yapmak için önemli bir araçtır. Öğrenmek bir insanın yeni icraat topluluklarına girmesini, bunlara katkıda bulunmasını ve sürekli olarak yerini gözden geçirmesini mümkün kılar.²⁹ Yetişkinlerin neden sürekli eğitime katıldıklarını ve nasıl öğrendiklerini araştıran Cyril O. Houle (1913-1998), 1961 yılında 22 denek üzerinde yürüttüğü bir araştırma sonrasında yetişkinlerin kurslara katılma nedenlerini üç kategoriye ayırmıştır: 1-Hedef odaklı, 2-Aktivite/Etkinlik Odaklı ve 3-Öğrenme odaklı.³⁰ Houle (1961) bunların saf tipler olmadığını, görsel olarak göstermenin en iyi yolunun kenarları üst üste binen üç daire şeklinde olacağını, ancak her bir tipin merkezi vurgusunun açık olduğunu söylemiştir.

Ona göre *Hedef odaklı* katılımcı grubu, eğitimi oldukça net hedeflere ulaşmanın bir aracı olarak kullanan gruptur. Bu tür insanların öğrenmelerinde düzenli, istikrarlı ve sürekli bir akış yoktur, ancak bu, yaşamlarının sürekli tekrar eden bir özelliğidir. İhtiyaç veya ilgi ortaya çıktığında bunu bir kursa katılarak, bir gruba katılarak, bir kitap okuyarak veya bir geziye çıkarak tatmin ederler. *Aktivite odaklı* katılanlar için öğrenmenin içerikle veya faaliyetin ilan edilen amacı ile hiçbir bağlantısı yoktur. Amaç, sosyalleşmek, ev ya da iş ortamından uzaklaşmak, sosyal çevre edinmektir. *Öğrenme Odaklı* katılanlar, bilgiyi kendisi için aramaktadır. Diğer tiplerin aksine, öğrenme odaklı yetişkinlerin çoğu hatırlayabildikleri kadar uzun süredir öğrenmeye kendilerini kaptırmışlardır. Öğrenme odaklı her bir eğitim deneyimi, hedefi olan bir faaliyettir, ancak bu tür deneyimlerin sürekliliği ve çeşitliliği, toplam katılım modelini parçalarının toplamından çok daha fazlası haline getirir.³¹ Houle’un bahsedilen bu kategorik tiplerinden hareketle araştırmaya katılan kursiyerlerin üç farklı öğrenme eğilimine sahip oldukları görülür. Kursiyerlerin farklı sosyo-demografik profile ve yaşam tecrübelerine sahip oluşu kursa katılım nedenlerini farklılaştırmaktadır. Ancak, genel itibarıyla kurslara katılma

²⁹ Kondu, 2017: 23.

³⁰ Gordon, 1993: 5-6; Knowles ve ark, 2005:54.

³¹ Gordon, 1992: 5; Knowles ve ark. 2005:56.

nedenlerinin öğrenme ve aktivite odaklı olduğu söylenebilir. Çalışmada, kursiyerlerin kurslara katılım nedenleri ve kursiyerleri öğrenmeye motive eden unsurlar sorgulanmıştır. Alınan cevaplar aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 3. Kursiyerlerin Kurs/lara Katılım Nedenleri ve Öğrenme Motivasyon Kaynakları

Tema	Alt Tema
Kurslara Katılım Nedenleri ve Öğrenme Motivasyon Kaynakları	<u>Katılım Nedenleri</u> Kişisel gelişim (yeni şeyler öğrenme isteği, hobileri geliştirmek, yeni ilgi alanları keşfetmek, boş zamanı değerlendirme vb.) Sosyalleşme (sosyal becerilerini geliştirme, grup içinde yer alma vb.) Sosyal çevre edinme (yeni insanlarla tanışma, yeni bir ortama girme, farklı sosyal etkinliklere katılma vb.) Aile bütçesine katkıda bulunma
	<u>Öğrenme Motivasyon Kaynakları</u> Psikolojik olarak iyi hissetme/kursların 'terapi' işlevi görmesi Kurslara kişisel yatkınlık Yeni bir şeyler öğrenme/ kendini öğrenme/gerçekleştirme isteği Kursların yaratıcılığı ya da üretkenliği teşvik etmesi ve ortaya bir ürün çıkarma Kursiyerlerin ürünlerinin/yaptığı ürünlerin arkadaş, eş dost çevresinde beğenilmesi Kurs ortamının cazibesi ve usta öğreticilerin olumlu yaklaşımları Maddi gelir elde etme

Buna göre kursiyerlerin katılım nedenleri; kişisel gelişim, sosyalleşme, sosyal çevre edinme ve aile bütçesine katkıda bulunma şeklinde özetlenebilir. Kişisel gelişim için kurslara katıldığını söyleyen kursiyerler, yeni bir şeyler öğrenmek, yeni ilgi alanları keşfetmek, hobilerini geliştirmek ve boş zamanlarını verimli değerlendirmek için kurslara katıldıklarını söylemişlerdir. *"Çocuklarını büyüttükten sonra evde boş durmamak adına" kursa geldiğini söyleyenler (K7,10,17) olduğu gibi "Evde boş kalan bir insan değilim, illa bir şey yapmam lazım, ya çizim yapardım, çocukken folyo kâğıtlarından çiçekler, boncuklardan bir şeyler yapar üretirdim, düşünüyorum hiç boş kalmamış hep üretiyordum. Burada öğrendiklerimle de yeni bir üretim sürecine girdim (K11)"* şeklindeki sözleriyle zamanını verimli geçirmek üzere kurslara katıldıklarını söylemişlerdir.

Kursiyerlerin bir kısmı *aktivite odaklı katılımcı* olarak, eğitimden ziyade sosyalleşmek, bir gruba dahil olmak, ev ya da iş ortamından uzaklaşmak amacıyla kurslara katılmaktadırlar. Bir kursiyer kursa geliş nedenini *"kursun rahatlatıcı, iş ortamının ya da ev ortamının yoğunluğundan kurtarması ve insanlarla daha iyi ilişkiler kurmaya vesile olması"* şeklinde özetlemiştir. Bu yönüyle kurslar eğitim yanında yetişkinlerin sosyal ve kültürel etkinliklerde bulunduğu alanlar olarak öne çıkmaktadır. Kursiyerler kurslarda yeni insanlarla tanıştıklarını ve farklı sosyal etkinliklerle kurs deneyimlerinin zenginleştiğini ifade etmişlerdir. Öyle ki daha önce katıldıkları kursta tanışan kursiyerler bir sonra devam edecekleri kurslara birlikte karar verdiklerini söylemişlerdir. *"Ebruya geldikten sonra baktık ki burası güzel bir yer, hem kafanızı dağıtıyor-sunuz hem arkadaşlıklar ediniyorsunuz, daha sonra sepet örücülüğüne geldik. Her bir dönem için farklı kurslara devam ediyoruz. Peştorga gittik bu en son geldiğimiz kurs çini, arkadaş grubunu ayarlıyoruz. Grubu oluşturup günü kapatabiliyoruz. Beş arkadaş aynı grubu-enerjileri tuttuğu için-oluşturup haftanın belli günlerinden bir araya geliyorlar. Birbirimizi tanıyoruz, nazımız geçiyor, kuzenim, karşı komşum vb. Gruba yenileri gelince çember giderek genişliyor. Pandemi kurs yarım kaldı, sonra tekrar grubu oluşturduk (K19)."* Öğrenme odaklı katılımcılar, kurslara hemen her gün devam ettiklerini, yeni şeyler öğrenmekten keyif aldıklarını ve sürekli olarak kendilerini geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Kurslarda bir ürün ortaya koymak ve bu

ürünlerin satışından elde edilen gelirle aile bütçesine katkıda bulduklarını ya da tabiri caiz ise harçlıklarını çıkardıklarını söyleyenler olmuştur.

Diğer taraftan, yetişkin eğitiminde motivasyon, öğrenme sürecini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Bir topluluğun icraatına katılmak isteyen ve yapacağı katkıları değerli kılacak yeni ve önemli bilgilere sahip kişilerin öğrenme motivasyonları yüksektir³². Motive olan yetişkinlerin, daha iyi öğrendikleri, engellerle başa çıktıkları ve kendilerini yönlendirdikleri araştırmalarla teyit edilmektedir. Yeni bilgiler edinmek, zihinsel olarak aktif kalmak ve kendilerini geliştirmek için kurslara olan ilgileri motivasyon kaynağı olabilmektedir. Yetişkin eğitiminde yetişkinler motive olduklarında öğrenmeye olan merak ve istekleri artmakta, yetişkinlerle iletişim kurmak kolaylaşmakta, eğitim düzenli bir halde yürümekte ve böylece öğrenme artmaktadır³³. Bunun yanında, kursun bireye kendisini iyi hissettirmesi, mutlu ve huzurlu duygu durumları kursiyerleri motive eden unsurların başında gelmektedir. Kursiyerlerin kurslara yönelik yatkınlığının olması yanında tamamen kendiliğinden gönüllü olarak severek bir işe yönelmeleri de motivasyonlarını artırmaktadır. Bir katılımcı bunu şu sözleriyle teyit etmektedir: *“Ortaokulda resme yatkınlığım vardı, abimde güzel sanatlarda ailecek de yatkınlık vardı. Hobi amaçlı keyif veren bir alan. Daha önce sepet örücülüğüne geldim bir yıl devam ettim, iki aydır da Alacahan’da çini için buraya devam ediyoruz. Bir yıl özel çinicilik kursuna devam ettim. Zevk alarak bir işi yapmak çok güzel. Haftada bir gün geliyorum (K16).”* Bir diğer katılımcı *“burada olmak çok güzel bir duygu öyle olmasa sabah kalkıp gelmeyiz. Buraya gelmeyi çok seviyorum” (K15)* sözleriyle olumlu duygularla kursa geldiklerini belirtmiştir.

Yeni bir şeyler öğrenen ya da yeteneklerini keşfeden kursiyerler kendini gerçekleştirme yönünde adım atmaktadırlar. Katıldıkları kurs türüne göre farklılık bulursa da öğrenme ile birlikte kursların yaratıcılığı ya da üretkenliği teşvik etmesi ve ortaya bir ürün konması motivasyonları artırmaktadır. Ürün tasarımında hayal gücü ve imgelem geliştirme (ürün tasarım aşamasında) devreye girebilmektedir. Bunun dışında özellikle ortaya çıkan ilk ürünlerin kursiyerlerin çevrelerince (aile, eş-dost-komşu vb.) beğenilmesi ve akabinde bu ürünlerinde satışından elde edilen gelir öğrenme isteğini arttırmaktadır. Son olarak, kurs ortamının ya da içinde buldukları grubun işbirliği içinde uyumlu ve eğlenceli oluşu, usta öğreticilerin olumlu yaklaşımları kursiyerlerin motivasyonlarını artıran unsurlar arasındadır. İletişim becerileri yüksek, özverili ve alanlarında deneyimli usta öğreticilerin varlığı kursa katılımı arttıran faktörler arasında görülmektedir. *“Kurs hocasının yaklaşımı çok önemli, kursiyeri kursa bağlayan, kursu sevdiiren, saatlerce çalışmalarını sağlayan hocanın tutumu”* şeklinde durumu özetleyen çok sayıda kursiyer olmuştur.

5.4. Kursların Bireysel ve Sosyal Yaşama Katkısı

Kursiyerlere, *“katıldığınız kursların bireysel ve sosyal yaşamlarınıza katkısı nedir?”* sorusu yöneltildiğinde, alınan cevaplar kursa katılım nedenleriyle bağlantılı olarak kursların psikolojik ve sosyolojik yönlerine hitap etmiş, bu minvalde veriler iki alt temada değerlendirilmiştir.

³² Kondu, 2017: 23.

³³ Alper, 2004: 2-7.

Tablo 4. Kursların Bireysel/Gündelik ve Sosyal Yaşama Katkısı

Tema	Alt Tema
Kursların Katkısı	<p><u>Bireysel Açidan:</u></p> <p>Yeni şeyler öğrenme, yeni beceriler edinme, boş zamanı verimli değerlendirme</p> <p>Bireysel yetenekleri fark etme, kişisel tatmin/doyum,</p> <p>Özgüven geliştirme/yükseltme (ürün ortaya koyma ve satışı ile birlikte)</p> <p>Kursların iyileştirici ve dönüştürücü gücü: Kursların “<i>Terapi</i>” gibi gelmesi</p> <p>Olumlu düşüncelere yönelme/kafa dağıtma, zihinsel dinginlik, mutlu ve huzurlu olma iyi hissetme vb.</p> <p>Stres azaltma ve rahatlama vb.</p>
	<p><u>Sosyal Açidan:</u></p> <p>Sosyalleşme (sosyal becerileri kullanmayı, grup içinde yer almayı öğrenme vb.)</p> <p>Sosyal çevre edinme (yeni gruplara katılma, yeni insanlarla tanışma, farklı sosyal etkinliklere katılma, fikir alışverişinde bulunma, yaşam tecrübelerini paylaşma vb.)</p> <p>Sosyal bütünleşme, kültürel farklılıklarla bir aradalık-hoşgörü</p> <p>Geleneksel sanatların korunması</p> <p>Toplumsal katılımı artırma</p> <p>Girişimciliği özendirme- üretken bir yaşam-üretme ve ürün satışını öğrenme</p> <p>Maddi gelir elde etme - Aile bütçesine katkıda bulunma</p>

Bireysel Açidan; kursiyerlerin büyük kısmı boş zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirdikleri, yeni bir şeyler öğrenip yeni beceriler edinmelerinin kendilerini iyi hissettirdiği konusunda hemfikirdirler. Kurslar, bireylerin kişisel gelişimini desteklemektedir. Kurslara katılarak yeni beceriler öğrenmek ve mevcut yetenekleri geliştirmek, bireyin özgüvenini artırmaktadır. Bu konuda bir katılımcı “*Kendi işinizi kendiniz yapabilirsiniz, tekniğini öğrendikten sonra size kalmış. Bir şeyler üretince, hoşunuza gidince yapasınız geliyor, kendinize olan güveniniz artıyor. Gece ikiye kadar küçük sepetler yaptığımı bilirim (K15)*” şeklindeki sözleriyle bu durumu teyit etmektedir. Yeni bilgiler öğrenmek ve becerileri geliştirmek, bireyin kendini daha iyi tanımasına ve potansiyelini gerçekleştirmesine yardımcı olmaktadır. Yıllarca geleneksel ev içi rollerini yerine getiren kursiyerler farklı ve yeni bir sosyal çevreye girmenin kendilerine iyi geldiklerini, daha öncesinde el yatkınlığı olan alanlarda kendilerini geliştirdiklerini ya da ilk defa bu alanda bireysel yeteneklerini fark ettiklerini ya da geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Kurslar sayesinde, bireylerin yaratıcılığı ve kendini ifade etme becerileri de gelişmektedir. Bir kursiyer bunu şu sözleriyle ifade etmiştir: “*Bir yıldır geliyorum, ortam güzel hoca güzel. Tabak boyamak güzel, değişik renkler ve desenler çıkarıyorsun. Değişik objeleri üretiyorsun, tasarlıyorsun, olanı da yapıyorsun ve bunu nerede değerlendirirsin diye düşünüyorsun. Yaratıcılık olarak sizi açıyor. Bu tarz kültürel etkinlikleri seviyorum (K16)*”.

Bir kursu başarıyla tamamlayan kursiyerler, yeni bir yetenek veya bilgi kazanmakla birlikte kişisel tatmin yaşadıklarını da ifade etmişlerdir (K1,2,5,9,11,24). Bu başarı hissini, özgüvenlerini artırdığı ve daha fazla öğrenme isteği uyandırdığı ifade edilmiştir. Genç kursiyerlerden biri “*lise mezuniyeti sonrasında evde kaldıkça bunaldım, kafamı dağıtacak bir şey bulamadım, psikolojim bozuldu ama buraya geldiğimden beri kafam rahat, kafamı dağıtıyorum, evde boş durmuyorum ve haçlığımı çıkarıyorum”. Severe çalışıyorum, kafamı toparladım, kendimi buldum, farklı şeyler öğrenmek, kendi işimi kendim yapmak, kendini geliştirmek çok iyi bir şey, ortaya güzel şeyler çıkıyor ve hedefine ulaşıyorsun (K6)*” şeklindeki sözleriyle lise mezuniyeti sonrasında yaşadığı boşluk hissini ve bununla mücadele yolunu en güzel şekilde ifade etmiştir. Güzel Sanatlar Meslek Yüksekokuluna devam eden bir kursiyer de “*Okul açısından baktığınızda ben okulda öğrenmediğimi burada öğrendim. Yeri geldiğinde sipariş yapabiliyorsun, fuarlarda*

sergiye katılabiliyorsun (K11)” şeklindeki sözleriyle kursta öğrendiği bilgi ve becerilerin okulda aldığı eğitime ve bireysel yaşamına katkısını özetler.

Diğer taraftan görüşülen kursiyerlerin büyük çoğunluğu kursların kendilerine adeta bir “*terapi*” gibi geldiğini ifade etmişlerdir. Terapi ile kast edilen kursların, kursiyerlerin fiziksel, mental ve duygusal hallerini olumlu yönde etkilemesi ve desteklemesidir. Özellikle iş ve ev yaşamının yoğunluğundan uzaklaşarak yaptıkları işe odaklandıklarında, kafalarındaki birçok olumsuz düşünceden/sorunlardan uzaklaştıklarını dile getirmişlerdir. Bir katılımcı bu durumu şu şekilde ifade eder: “*Kurs eşimle ayrılık sonrası terapi gibi geldi. Bu olayı İstanbul’da yap-saydım kafamı dağıttırdım, belki eşimle aramdaki şeyleri bu kadar görmezdim, bu kadar bat-mazdı bana, pandemi süresince evdesiniz hep berabersiniz. Kavga yoktu, sadece paylaşım yoktu aramızda. Eve getirdiğini tatlı dille yiyemedikten sonra, şaka yapamadıktan muhabbet kurama-dıktan sonra sadece özel anlamlı bir şeyler paylaşmak değil evlilik. Keşke bu kursa daha önce gitseydim*” (K11). Ayrıca, sanatın icrası sırasında dikkati ve odağı o anda yapılan işe verme-nin, hafızaya ve zihinsel berraklığa pozitif bir gelişim sağladığı dile getirilmiştir. Bu aynı za-manda derin bir rahatlama, huzur sağlamak ve stresin azalmasına neden olmakta ve bireyin psikolojik açıdan kendini iyi hissetmesini sağlamaktadır. Hat, tezhip, çini sanatı vb. ile uğra-şanlar yaptığı işe odaklanmak suretiyle dış dünyayla irtibatlarını kestiklerini bunun da sorun-larından uzaklaşarak stresi azalttığı ve psikolojik olarak rahatlama anlamına geldiğini söy-lemişlerdir. Başka bir ifadeyle, yaptığı işe dalıp gidenler adeta işin içinde kaybolduklarını ve zihinlerini meşgul eden her şeyi unuttuklarını söylemiştir. Bir katılımcı “*Çini ile uğraşmak ke-yifli bir uğraş. Sanatın aslında her dalı keyifli ama çini bana kendimi çok iyi hissettiriyor (K21)*” derken diğer bir kursiyer “*Dinleniyorum, rahat veriyor, huzur veriyor (K11)*” şeklindeki söz-le-riyle kursların rahatlatıcı yönüne dikkat çekmiştir. Diğer bir kursiyer “*El işine meraklıyım, kazaziyeye ve miyoki kursuna gidiyorum. Takıp takıştırmayı çok seviyorum, daha pozitif hisse-diyorum kendimi, çok hoşuma gidiyorum ve mutlu oluyorum. Yaptıkça hevesim artıyor ve yeni-lerini yapmak istiyorum*” (K9) sözleriyle kursa ilişkin düşüncelerini paylaşmıştır. Bir başka kursiyer “*Vaktimi verimli geçirmek, öğrenmek için hoşuma giden kurslara katılıyorum. Yaptığı-mız şeyleri de kendimiz kullanıyoruz veyahut hediye ediyoruz. Evde çok yapamıyorum, evdeki işlerden dolayı. Bir de ince iş olduğu için oturup odaklanmak gerekiyor. Yorganlamaya da gittim, hocalık yapabilirsin dediler ama istemedim. Psikolojik olarak doktora gitsem herhalde bu kadar iyi gelmez bana. Çok iyi, çok iyi hissettiriyor, tarih kokuyor burası. Buraya rahatlamak için ge-liyorum. Yaptığım şeyler hoşuma gidiyor (K20)*” şeklindeki sözleriyle kursun psikolojik katkı-sına dikkat çekmektedir. “*Öğrenmenin yaşı yok*” mottosuyla hareket ettiğini söyleyen 66 ya-şındaki bir kursiyer de “*İki yıl resim kursundan sonra Ressam Abit Güner’in öğrencisi oldum. Hocam gibi hiper realist tarzda resimler yaptım ve bu resimlerimi sergiledim. Hat öğrenmek üzere Alacahan’a geldim ve burada dersler aldım, yeniden kursa başladım. Kurslara katılmak beni mutlu ediyor, ruhumu besliyor ve çevremdeki insanlarla aynı dili konuşabiliyorum*” söz-le-riyle kursun bireysel ve sosyal açıdan kendisine katkısını özetler.

Bunun yanında, psikolojik rahatsızlıkları olduğunu, ilaç kullandığını söyleyen kursiyerler, kursa katılım ile birlikte önce ilaç kullanmayı bıraktıklarını giderek kendilerini daha iyi his-settiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bir yakının (eş, ebeveyn, evlat vb.) kaybı ile birlikte depres-yona girdiklerini ya da hayattan kendilerini soyutladıklarını söyleyen kursiyerler, bu minvalde kursun kendilerine terapi gibi geldiğini söylemişlerdir. Bu konuda iki kursiyerin “*Kursa terapi gibi psikolojik sorunlarımı çözebilmek amaçlı gelmiştim, özellikle annemin vefatından sonra iyi geldi (K3)*” ve diğer kursiyerin “*gideni unutmak mümkün değil ama bu kurs, hayata bir şekilde tutunmama, evden dışarı çıkmama vesile oldu*” şeklindeki sözleri kursların yakınlarını kaybe-den katılımcılar için yas/kayıp ile başa çıkmada önemli bir yol olduğunu göstermektedir. Bir katılımcı “*kurslar psikolojik boyutta oğlunu kaybeden-yas halinde tedaviye yardımcı oluyor. Gelsin burada terapi olur dediğimiz insanlar var, kadın oğlundan sonra eline bir şey almamış ama sonradan çok güzel resimler yaptı. Bazısı çok tereddüt ediyor, ben elime hiç fırça almadım yapabilir miyim diyor ancak en çok yakınlar en güzel işlere imza atıyor*” (K21) sözleriyle

yakının kaybı ile baş etmede kursun önemini dile getirmiştir. Bunun yanında, stresin azalmasında da kursun önemli bir katkısı olduğu dile getirilmiştir. Bir kursiyerin “*Bunu yaparken (sepet örerken) kafamı tamamen buna veriyorum, o anki bütün stres ve gerginlikleri unuttuyorum (K15)*” sözleri buna örnek gösterilebilir. Yine kursların herkesi deşarj ettiğini söyleyen bir kursiyer “*bence tüm kadınlar katılmalı (K12)*” sözleriyle kursun önemli bir katkısını dile getirerek tüm kadınları kurslara davet etmiştir.

Bu bağlamda, kurslar, günlük stresi azaltmak ve zihni rahatlatmak için bir mola ve farklı bir etkinlik sunmaktadır. Kurslara katılmak, günlük yaşamın rutininden uzaklaşmayı sağlamaktadır. Kurslar sayesinde yeni bilgi ve becerileri öğrenen kursiyerler, bununla zihinlerinin meşgul olduğunu, akşamları evde dahi bunlarla uğraştıklarını dile getirmişlerdir. Çalıştığı için kendilerini dinç ve zinde hisseden kursiyerler bulunmakta ve bunu şu sözleriyle teyit etmektedir: “*Kurslara katılmak iyi, güzel bir duygu, geleceğimde anlama ve kavrama yeteneğim geliştirdi. Zihnim berraklaştı ve el becerim geliştirdi (K3)*” ve “*sosyalleşiyorsun, bir şeylerle uğraşmak zihni açıyor. Öğrenmek-kavramak-çözmek zekâyı güçlü kılıyor. Bir anlamda ileriye yatırım yapıyorsun, Alzheimer’a karşı tedbir alıyorsun. Babaannem 95 yaşında, gençliğinden bu yana iğne oyası-el becerisi ile uğraşır, hafızası çok güçlü, ben bu durumu el sanatları ile uğraşmasına bağlıyorum (K9)*”. Son olarak bir kurumda çalışan ve öğlen arası mesaisini değerlendirmek isteyen bir kursiyer “*öğlen arasında bu kursa devam eden akrabalarımı/arkadaşlarımı görmeye-kafa dağıtmaya geliyorum. Kurs grubu bekârlıktan arkadaşlarım. Kardeşim bana çok yaptı ben de yapmak öğrenmek istedim. Kafamı dağıtıp işe dönüp projelerime devam edeceğim. Sepet kursuna da devam ediyorum. Sepet ile seramik kursunu birleştirip yeni ürünler tasarlayabiliyoruz. Yaratıcılık yeteneğini de geliştiriyor (K21)*” şeklindeki sözleriyle kursların sosyal bir ortam yarattığını, yetenekleri geliştirdiğini, kafa dağıtmaya ve rahatlamaya vesile olduğunu dile getirmiştir.

Kurslara katılmanın, bireysel/psikolojik katkıları yanında sosyal etkileşimi teşvik etmesi ve sosyalleşme kanallarını açması bakımından önemli katkıları bulunmaktadır. Sosyalleşme ile yalnızlıktan kurtulma, evden uzaklaşma, değişik ortamlara girme söz konusudur. Katılımcılardan biri “*Evde kalsam televizyon izleyeceğim, kadın programlarına ya da abuk sabuk dizilere bağımlı kalacağım, bunları yapmaktansa buraya gelmeyi tercih ediyorum (K5)*” derken bir diğer katılımcı “*evde yalnız kalıyorum, burası ev ortamından farklı oluyor ve yalnızlıktan kurtuluyorum (K1)*” şeklindeki sözleriyle ev ortamından uzaklaşmak ve sosyalleşmek için tercih ettiklerini dile getirmişlerdir. Kursların iletişimi geliştirmeye ve ilişkileri güçlendirmeye de yardımcı olduğu dile getirilmiştir (K9,21). Bir katılımcı bu durumu şu sözleriyle özetler: “*Burada aile gibi hissediyorsun. Aile ortamı gibi ortam sağlanmış, sosyalleşme var, buradaki hocalarla daha samimi oluyorsun, hepsi çok iyi burası özel okul gibi. Burada hanın bir sıcaklığı var, o sıcaklığı hissediyorsun. Diğer kurslarda hoca ile arada mesafe var. Ortam güzel insanlar güzel. Gönüllülük esasına dayandığı için insanlar rahat. Biz buraya geldiğimizde emrivakiyi kaldıracak ruh halleri ile gelmiyoruz, huzur arıyoruz, bir sorunlu insan oldu mu öteki insanları etkiliyor (K21)*”. Kurs sayesinde ev yaşamının günlük rutin işlerinden sıyrılarak, monotonluktan kurtuldukları ve sosyalleştiklerini dile getiren kursiyerler farklı bir ortamda bulduklarını ifade etmişlerdir. Başlangıçta bu durum kendileri için zor gelse de bir nevi konfor alanlarından çıkmak suretiyle zamanla bir yaşam pratiği halini aldığı görülmektedir. Kursiyerlerden biri bu durumu şu sözlerle özetler: “*O kadar çok eve bağımlı olmuşuz ki çocuklar vs.- komşum gel dedi kafan değişir, kafan dağılır, bir şeyler yaparsın, ona heves ettim ve başladım. Ama başladığımda evden nasıl çıkacağım, o kadar eve alışmışız ki, komşum ablam olmasa gelmeyecektik. Evden çıkınca sanki o ev temizlenmeyecek, yemek yapılmayacak, değişik bir duygu. Geleceğim ama kaç gün gelsem diye düşünüyorum. Yeni başladım-birkaç ay oluyor. Ama iyi geldi. Bakıyorum şimdi moral olarak bir şey yapıyoruz, hocamızı sevdik, ortam çok güzel, ortam insanı değiştiriyor, sürekli evde yemek yap, çocuklarla ilgilen tabii ki bunlar görevimiz ama kendimize de vakit ayırmamız gerekiyormuş bunu anlamış oldum iyi ki gelmiş oldum. Baktıkça böyle güzel şeyler yapmaya çalışıyorsun, hani çok mükemmel yapamasan da. (K17)*”. Bu konuda ailesinin de teşvik ve

desteğini aldığını söyleyen kursiyer “Annem İstanbul’da, kendisi de orada kurslara gidiyor, o yaşta dikiş kursuna gidiyor. Bana telefonda sürekli kursa git, hep evdesin, çocukların okula gidiyor, neden evde oturuyorsun, çık evden, halen kursa yazılmadın mı diye? ısrar ediyordu. Şimdi keşke daha erken yazılsaydım diyorum. 1.sınıfa giden çocuğum var, kurstan erken çıkmak zorundayım. Ama iyi geldi (K17)” şeklindeki sözleriyle kurs sayesinde evin günlük rutin işlerinin sıyrılarak kendisini yeni bir öğrenme ortamının içerisinde bulduğunu anlatır.

Kurslarda kursiyerlerle daha kolay iletişim kurabilmek, kurs hakkında güncel bilgi ve gelişmeleri, kurs sürecinde ortaya konan ürünleri paylaşabilmek amacıyla Whatsapp grupları mevcuttur. Whatsapp grupları üzerinden birbirleriyle etkileşim halinde olduklarını ifade eden kursiyerler bu süreçte, katıldıkları grubun bir parçası olmakta, grubun paylaştığı normlara, değerlere ve davranışlara uyum sağlamaktadır. Özellikle grup uyumunun önemi vurgulanmıştır. Bir katılımcı “Grupta uyumsuz biri çıktığında ortam birden geriliyor ve bu durum hepimize yansıyor. O yüzden daha önceden tanıdık insanlarla kursa gelmek daha eğlenceli ve keyifli. Zaten kursa mutlu olmak, huzurlu olmak kafa dağıtmak için geliyorsunuz” sözleriyle grup ahenginin önemine dikkat çeker. Bir diğer katılımcı “Halk eğitimin diğer yerlerinde de kurslar var ama burada olmak farklı. Burası ev gibi, arkadaş gibi, yeri geliyor hep beraber kahvaltı da yapıyoruz, yeri geliyor acımızı da hüznümüzü de mutluluğumuzu da paylaşıyoruz. Yani buranın ambiansı çok farklı (K11)” sözleriyle grup içi iletişimin farklı boyutlarına işaret eder. Grup içindeki uyumla birlikte iletişim becerileri geliştirdiklerini ve grubun bir üyesi olarak zamanla aidiyet bağı kurarak grup içinde etkili bir şekilde yer aldıklarını belirtmişlerdir. Bir kursiyer “Güzel bir çevre edindim, güzel insanlarla tanıştım, güzel bir whatsapp grubuna katıldım-o gruptan çıkmak istemiyorum” sözleriyle durumu özetler. Whatsapp gruplarından bayram, etkinlik, doğum günü mesajları vb. de paylaşılmaktadır.

İnsanlar arasında sosyal etkileşimi teşvik eden kurslar, farklı yaş gruplarından ve farklı geçmişe sahip insanları bir araya getirerek, kursiyerlerin yeni insanlarla tanışmasını, etkileşimde bulunmasını ve sosyal ağlarını genişletmesini sağlamaktadır. Farklı kesimlerden insanların bir araya gelmesini sağlayan kurslar, kültürel farkındalığın artmasını, toplumsal değerlerin paylaşılmasını sağlamaktadır. Bu da toplumun birlik ve dayanışma duygusunu güçlendirmektedir. Sosyal çevre edinerek yeni gruplara katılma, yeni insanlarla tanışma ve farklı sosyal etkinliklere katılma, fikir alışverişinde bulunma, yaşam tecrübelerini paylaşma vb. gibi etkileşimler kurslar sayesinde mümkün görünmektedir. Özellikle süreç ilerledikçe yaşam deneyimlerinin paylaşılması benzer sorunları yaşayan insanlar için farklı ve derin anlayışlara vesile olmaktadır. Bir kursiyerin sözleri bunu teyit eder mahiyettedir: “Ortamdaki arkadaşlarla muhabbet sürecinde farklı hayatları öğreniyorsun. Mesela X bir arkadaşla konuşuyorsun onun başka bir hayatı var, bir muhabbet oluyor onun hayatındaki bir şeyden bir ders alıyorsun. Burada şunu gördüm ve içim rahatladı “sandım ki bunu sadece ben yaşıyorum ama şimdi gördüm ki herkes yaşıyormuş bunu, yani sırf benim hayatımda olan bir durum değilmiş bu, herkesin hayatında olabilecek şeymiş-içime su serpildi ve şimdi anladım buradan neden mutlu ayrıldığımı (K16)”. Dolayısıyla, kursiyerler arasındaki farklı deneyimlerin paylaşılmasının insanların hayata bakışını da olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Kurs sürecinde kurulan arkadaşlık ilişkileri kurs dışında da sürdürülmektedir. Kursiyerlerin bir kısmı kurs dışında farklı etkinliklerde bir araya geldiklerini -fuara/sergiye katılma, gün/mevrit vb.- dışarıda birlikte zaman geçirme - bir şeyler yiyip-içme, sohbet etme vb.- gibi etkileşimlerde bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu ise kursiyerlerin sosyal etkileşim ve sosyal iletişim becerilerinin güçlenmesine, sosyal çevrelerinin ve ağlarının genişlemesine ve dolayısıyla kişisel refahlarına katkıda bulunmaktadır. Bu sayede, sosyal bütünleşme artmakta ve toplumda daha fazla bağlantı ve dayanışma hissi olmaktadır.

HEM bünyesinde açılan kurslar, aynı zamanda geleneksel el sanatının korunmasına, yaşatılmasına ve yayılmasına yardımcı olmaktadır. Kurslarda geleneksel/yerel el sanatlarına ilişkin bilgi ve beceriler aktarılmaktadır. Bu da kültürel mirasın ve zenginliğin korunmasına ve

toplumun değerli sanat geleneğini sürdürmesine katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda, kursiyerler icra ettikleri el sanatlarını geçmişten geleceğe taşıyan gönüllü elçileri olarak görülebilir.

Halk eğitim merkezlerindeki kursların ekonomik açıdan da çeşitli katkılarda bulunduğu görülmektedir. Özellikle burada açılan kurslar, insanların yeni beceriler kazanmalarına ya da becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Kursa devamda özen gösteren ve yüklendiği işleri yerine getirmede ustalık kazanmak isteyenler (K13, K15, K7, K6) kendilerine yeni bir gelir kapısı açmak konusunda oldukça isteklidir. Örneğin çini, bambu sepet örücülüğü, deri gibi dallarda bilgi ve becerilerin öğretildiği programlar, kursiyerlerin girişimcilik potansiyellerini açığa çıkarabilmektedir. Bu kurstan edindikleri bilgi ve becerilerle ürün ortaya koyabilen kursiyerler, bu ürünlerin satışından gelir elde etmekte ve ekonomik açıdan aile bütçesine katkı sağlamaktadır. Hatta burada kurslara devam edip ustalık sertifikası almayı hedefleyen ve usta öğretici olarak yaşamlarına devam etmeyi planlayanlar da bulunmaktadır. Bunu bir katılımcı şu sözleriyle özetler: *“Başlangıçta kafamı dağıtmak, bir şeyler öğrenmek için geldim başladım. Hocamız da yeri geldiğinde bir anne, bir arkadaş, bir yol gösterici, bir eğitimci olması hani bu işe atılınca deriyi sevdim. Buradan sertifika aldığımızda öğretmenlik yapabilme şansımız da var. Benim resim geçmişim, stilistik tasarımlar olduğu için ben bunu neden yapmayayım, sevdiğim işi yapayım, çıraklık-ustalık belgesine gitseniz dahi sizden önceki başvuruların bir sıralaması var, her eğitim, üniversite mezunusun ise 20-25 puan fark atıyorsunuz, belge kıdem vs. ayrı puanlanıyor. Hocam, çıraklık eğitimi vs. uğraşana kadar sen iki sene meslek yüksekokuluna gitsene dedi. Zaten kaç seneden itibaren girmek istiyordum, hocamın da teşviki ile birlikte girmiş bulundum”* (K11). Bir diğer kursiyer *“burada her gün kurslar devam ediyor, yaz aylarında da devam edebiliyorsunuz, üretiyorsunuz”* (K14) sözleriyle üretim sürecini öne çıkarmıştır.

5.5. Kurs Öğretmenlerinin (Usta Öğreticilerin) Sosyo-Demografik Görünümleri

Çalışma kapsamında görüşülen altı kurs usta öğreticinin ikisi erkek dördü kadındır. Farklı branşlarda kurs veren usta öğreticilerin tamamı Trabzon doğumludur. Beş usta öğretici evli, bir usta öğreticinin ise eşi vefat etmiştir. Usta öğreticilerin ikisi üniversite mezunu (Sosyal Hizmet, Resim Öğretmenliği alanından) ikisi el sanatları alanında Meslek Yüksek Okul mezunudur. İki usta öğretici ise lise mezunudur. Usta öğreticilerin yaş ortalaması 47'dir.

Tablo 5. Usta Öğreticilerin Genel Görünümleri

Kod	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim Düzeyi	Kurs Adı	Kurs Yeri	Nereli
UÖ1	58	Erkek	Evli	Lise	Kaligrafi	Alacahan	Trabzon
UÖ2	49	Kadın	Dul	Üniversite	Tezhip	Meydan	Trabzon
UÖ3	40	Erkek	Evli	Üniversite	Hat	Hamamizade	Trabzon
UÖ4	48	Kadın	Evli	Yüksekokul	Deri	Alacahan	Trabzon
UÖ5	38	Kadın	Evli	Lise	Miyoki	Alacahan	Trabzon
UÖ6	48	Kadın	Evli	Yüksekokul	Sepet	Alacahan	Trabzon

Her bir kurs belirli modüllerden oluşmaktadır. Belli bir zaman diliminde farklı modüllerle kursiyerlere hizmet verilmektedir. Bunun yanı sıra *“HEM tarafından modüller güncelleniyor, yani yıllarca aynı uygulamalara odaklanmıyoruz, sabit değiliz, sürekli yenilikler geliyor”* sözleriyle dinamik bir program akışından bahsedilmiştir. Usta öğreticiler, kurs verdikleri alanda bu işe yıllarını vermiş yetkin ustaları takip ederek, aynı zamanda kurumun sağladığı imkanlar ölçüsünde fuarlara katılarak, eğitimler alarak kendilerini geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Kurumda çalışabilmek için üç yıl çıraklık, kalfa kalfalık ve usta öğreticilik eğitimleri alınarak sınavına sınava girilmesi gerektiği belirtilmiş; sınav sonrası alınan başarı belgeleri olmadan hocalık yapılamayacağı dile getirilmiştir. Ayrıca usta öğreticilerin kurumlarda çalışabilmek için usta öğretici sınavına her yıl girmeleri gerektiğini belirtmişlerdir.

Her bir usta öğreticinin çalıştığı kurstaki kursiyerlerle tanışması ve bu işi icra etme serüveni farklı bir görünüm arz etmektedir. Usta öğretici olma yolunda uzun yıllar eğitim alan katılımcılar mektepli ya da alaylı olarak bu camiaya girmişlerdir. Neredeyse 30 yıldır kaligrafi sanatıyla ilgili olan usta öğretici bu sanata dair tecrübesini şu şekilde dile getirmektedir: “1983 de kaligrafiye başladım.1991 yılında tabela dükkânımız vardı. 2001 yılında reklam firmamı kurdum. 1990-2015 yılları arasında 25 yıl kendi işimi yaptım. Bu süreçte her türlü yazıyı yazdım. Tabela sanatı, süsleme sanatı, kişiye/firmanın talebine özgü işler yapıldı. Kaligrafi eğitiminde Mustafa Erol Hoca’dan online/yüzyüze destek aldım. Halen (2023) vakıflarda ve HEM bünyesinde Kaligrafi kurslarını vermeye devam ediyorum. Bu kursu maddi bir kazanç elde etmek ya da para kazanmak amacı olmaksızın ileriye taşımak için yapıyorum” (UÖ1). Miyoki kurs-taki tasarımı usta öğreticisi ise kazaziye ve hasır konusunda genç yaşlardan itibaren HEM bünyesinde dört yıl üzerinde eğitim aldığını belirterek yaklaşık 15 yıl boyunca bu sanatla ilgilendiğini söyleyerek kurs öğretmenin eş tayininden dolayı Trabzon’dan ayrılması ardından bu sanatı veren kişi olarak göreve başlar. Bir diğer usta öğretici ise bu işe başlayışını şu şekilde özetler: “Kız meslek lisesi mezunuyum, daha önce el nakışı öğretmeni olarak halk eğitim merkezinde öğretilmişim. Arsin halk eğitimde gündüz çalıştım, akşamları Rize’de okudum. Arsin’de saat üçte işten çıkıyorum, servis beni Rize’ye götürüyor, gece 12’de 1’de ne zaman okul (Meslek Yüksek okulu) biterse eve dönüyorum. Bitirdiğim sene bunun kursunu açacağım dedim, Trabzon da merkezle konuştum, ilk açtığımda 1-2 kişi başka kimse yok, kursu kapatalım dedim. Müdür bey sana 5-6 ay daha süre tanıyalım bakalım dedi, sonra bir baktık sınıfta oturacak yer yok (UÖ4). Resim/grafik öğretmenliği bölümünden mezun olan bir usta öğretici de (UÖ3), üniversitede ilgisi olmasına karşılık fırsat bulamadığından geleneksel el sanatları dersini alamadığını belirtir. Hat sanatıyla 2017 yılında tanıştığını söyler. Eş durumundan dolayı tayini Trabzon’a geldiğinde, okulda ders yükünün az olması sebebiyle kendisini İslam sanatlarına verir. Önce tezhiple işe başlar, tezhibin kendisini minyatüre götürdüğünü, yaklaşık altı ay kurs aldığını, sonrasında kendi çaba ve gayretiyle bu sanata devam ettiğini söyler. Çalışmalarının Halk Eğitim Müdürlüğüne beğenilmesi üzerine kurs açması istenir ve minyatür kursu açar. Minyatür, tezhip ve hat sanatları konusunda alaylı olduğunun altını çizer. Bu sanatlara ilişkin pandemi döneminde 1-1,5 yıl özel dersler alarak kendisini geliştirir. Sonrasında da hat kursunu açtığını söyler.

Tezhip ve sepet örücülüğü kursunu veren usta öğreticilerin bu sanatla yollarının keşimesi de ayrı bir deneyimdir. Tezhip öğretmeni bu süreci şu şekilde özetler: “Ben hayatımı tezhiple kurdum, eşimi kaybettiğimde iki yıl ilaç kullandım, yataktan çıkmıyordum, benim gündüzlerim geceye, gecelerim gündüze karışmıştı. Bir arkadaşım sayesinde önce nakış kursuna başladım ve ilaçlarımı orada bıraktım, hayata tutunmayı orada öğrendim. Tezhiple tanıştıktan sonra benim yaşam kalitem çok değişti, bir şeyler öğrenip de birilerine bir şeyi aktarmak çok farklı bir duygu, benim amacım buradan gelir kazanmak değil, Allahın izniyle birilerine birşeyler öğretmek “Allah razı olsun” demeleri alabilmek benim için çok daha önemli. Çünkü ben hocamdan öyle öğrendim öyle de öğretilmeye devam edeceğim (UÖ2)”. Bambu sepet örücülüğü alanındaki usta öğretici de, evladını kaybettikten sonra üniversite sınavına girerek Meslek Yüksek Okulu’ndan mezun olduğunu, sonrasında bu işe sarılarak kursiyerlere bu işi öğretmek, onların yaşamlarına dokunarak acılarını bir nebze unuttuğunu ve yaralarını sardığını belirtir. Her iki öğretmen de bir yakınının kaybı sonrası kendilerini işe vermekle hayata döndüklerini ve kursiyerlere yaptıkları sanatın inceliklerini öğretmekle mutlu olduklarını dile getirmişlerdir (UÖ2-6).

5.6. Usta Öğreticilerin Kurslara ve Kursiyerlere İlişkin Genel Görüşleri

Görüşülen öğretmenlerin hepsi deneyimli, birikimli ve özverili insanlardır. Geleneksel el sanatlarının korunması ve yaşatılması için hizmet vermekte olduklarını dile getiren usta öğretmenlerin, yıllardır işlerini severek yürüttüğü görülmektedir.

Tablo 6. Usta Öğreticilerin Kurslara ve Kursiyerlere İlişkin Genel Görüşleri

Tema	Alt Tema
Usta Öğreticilerin Kurslara ve Kursiyerlere İlişkin Genel Görüşleri	<u>Kurs/Eğitim Ortamı/Kurs İçeriği/Öğretim Yöntemi/Materyal</u> Kurs/eğitim mekânı/ortamı Kurs içeriği/materyal temini Performans geribildirimini
	<u>Kurslarına katılan kursiyerlerin genel görünüşleri üzerine</u> Eğitim düzeyi yüksek Genelde orta ve üst yetişkin yaş grubundan (35 ve üzeri) Sanata düşkün, sanatın değerini bilen Her yaştan ve her kesimden kursiyerler
	<u>Kursların Katkıları</u> Boş zamanı değerlendirme Yaratıcı ve el becerilerinin geliştirilmesi Kişisel ve sosyal iletişim becerilerini geliştirme Maddi gelir elde etme/ aile bütçesine katkıda bulunma İlgililere öneri ya da tavsiyeler

Kursların içeriği, öğretim yöntemleri, materyaller ve öğrenme hedefleri gibi unsurlar, kurs modüllerinde yer almaktadır. Usta öğretmenler, modüllere uygun bir şekilde programlarını yürüttüklerini ifade etmişlerdir. Bu noktada kursiyerlerin bireysel gelişim özelliklerinin de dikkate alındığı; öğrenme güçlüğü olan kursiyerler için kurs hedeflerine daha yavaş, el yatkınlığı ya da yeteneği olanlarda ise bu sürecin daha hızlı işlediği belirtilmiştir (UÖ5,6). Kurs malzemeleri genelde kursiyerlerin kendileri tarafından karşılanmaktadır. Bazı durumlarda örneğin Kaligrafi kursunda mürekkep satın almak yerine mürekkebin nasıl yapılacağı öğretilerek bu malzeme kursta üretilmektedir. Bu noktada mürekkebin üretimi ve satışında HEM desteğiyle kursiyerlere maddi katkı sağlanabileceği vurgulanmıştır (UÖ1). Usta öğretmenler kursiyerlere güçlü yönleri, geliştirmeleri gereken alanlar ve ilerlemeleri hakkında performans geri bildirimini sağlayarak, gelişimlerini desteklemekte ve öğrenme deneyimlerini iyileştirmektedir. Bunun dışında, usta öğretmenlerin çoğu Alacahan'da kurslara tahsis edilen odaların küçük olması dışında bir sorun yaşamadıklarını belirtilmiştir. Kurslara aşırı talep olması durumunda bazen koridorlara ilave edilen masa/sandalye ile çözüme gidildiği görülmüştür. Bazı durumlarda ise haftanın belli günlerinde gelmek isteyen kursiyerlerin küçük gruplar halinde belli günlere dağıtılarak öğrenmeleri gerçekleştirilmektedir.

Usta öğretmenlerin bir kısmı (UÖ1,2,3) kursiyerlerinin genelde sanata düşkün, eğitilmiş ve sanatın değerini bilen insanlar olduğunu dile getirmişlerdir. Genelde orta ve ileri yaş (daha çok emekli) kursiyerlerin geldikleri ifade edilse de her yaştan ve her kesimden insanların katıldığı belirtilmiştir. Bu konuda bir usta öğretici "60 yaş üzerinde sanatın özünü inmek isteyenler geliyor. 20'li yaşlarda üniversite öğrencisi ilgisi de yoğun. Her meslek grubundan, her yaştan ve eğitim düzeyinden katılımcı mümkün. Diş hekimi, üniversite öğretim elemanları, öğretmen, mimar var. Mesela mimarların bir kısmı belli noktalarda çizimleri hayata geçirmek için yazı tekniklerini kullanıyorlar (UÖ1)" sözleriyle katılımcı profilini anlatmıştır.

"Kurslar herkes için uygun mu? Ya da herkes her sanatı icra edebilir mi?" sorusuna verilen yanıtlarda ortak nokta yetenek ve çabanın, sabırla buluşması halinde geliştirilebileceği yönündedir. Kursiyerin kursa gönüllü gelmesi, kurs ortamını beğenmesi, usta öğretmenlerin olumlu ve cesaretlendirici geribildirimleri vermesi durumunda öğrenme yolunda önemli mesafeler katılmaktadır. Bir usta öğreticinin sözleri bunu teyit eder mahiyettedir: "Herkes bu sanatı

yapamaz, bir kere sevmek ve sabır lazım. Öğrenmek isteyen öğrenebilir, içindeki gizli yeteneği öğrenebilirsiniz. Mesela 3 yıl önce bir öğrencim vardı, bir kursa gitmiş hoca ona iki gün çizim yaptırdıktan sonra senden bir şey olmaz demiş, onun öğrenme isteğini köreltmiş, tevafuk olarak benimle tanıştı, buyrun gelin bakalım dedim. İlk başta çizimleri gerçekten çok kötüydü, daha güzel olacak, sen bunu yapabilirsin, şunu şu şekilde yapacaksın şeklinde geribildirimler verince inanın sergi zamanında çok güzel şeyler ortaya çıkardı. Önce kişiyi motive ettirmek yaptığı işi sevdirmek gerekiyor. Nasıl ki çocuklarımız için ilkökul öğretmeni çok önemli, eğer kişi öğretmeni severse bu sanatı da seviyor. Yani körlemeyeceksin karşısındaki kişiyi, hep yapıcı olmaya çalışacaksın, güzel şeyler verdiğinde karşısındaki de zaten güzel şeyler yapıyor (UÖ-2)". Kurslara katılımda devamlılık önem taşımakla birlikte grup çalışmalarında uyumun önemli olduğu da dile getirilen hususlar arasındadır. Kurslara devam öğrenme sürecini güçlendirmektedir. Bir usta öğreticinin "çini/seramik, kaligrafi gibi kurslara üniversitede öğrenim gören öğrencilerin ilgisi olmakla birlikte kursa katılımın düşük oluşu öğrenme sürecini olumsuz yönde etkilemektedir (UÖ2)" şeklindeki sözleri bunu teyit eder. Sanatı öğrenmek ve farklı şeyler üretmek isteyen kursiyerlerin kurslara daha yoğun bir ilgiyle devam ettiği belirtilmiştir. Bir usta öğretici bunu şu şekilde özetler: "Alacahan'ın kursiyeri bu işi -canım sıkıldı ne yapayım gideyim bir kursa iki havlu dikeyim diye gelenler değil-mahalle kursunda da öğretmenlik yaptım, oradaki öğrenciler bizi bu kadar yormazlar, buradaki öğrenciler sorguluyor, daha farklı şeyler istiyorlar. Burada öğrenip meslek haline getirmek isteyen grup var, buradakiler zorluyor. Öğrenmeye devam etmezsen bu işi yapamazsın. Göz-el koordinasyonuna sahip olması önemli. Kimisi bakar ama kimisi desene farklı bakar, onun kıvamı vardır, dövülecek yeri vardır, öne çıkacak yeri vardır (UÖ4)". Son olarak sanatın bir zekâ işi olduğuna dikkat çeken usta öğretici, "sanatı icra edecek bir zekâyı ihtiyaç vardır. İlk önce kafada bitirmek gerekir. Zekâ özellikle sayısal zekâsı yüksek olanlar bu alanda çok iyi" (UÖ3) şeklindeki sözleriyle yetenek ve çaba yanında zekânın önemine vurgu yapmıştır.

Usta öğreticilerden "kursun katkıları üzerine bir değerlendirme yapmaları" istendiğinde, kursların maddi ve manevi getirileri olduğu; kursiyerler gibi kursların "terapi" işlevi gördüğü konusunda hemfikirdirler. Bir usta öğretici "Benim için bu sanatı icra etmek terapi gibi, belki fitratıma daha yakın olduğu için terapi gibi geliyor, herkes belki bir enstrüman çalarak stresini atar, ne bileyim futbol oynayarak ya da spor yaparak stres atar. Stres atmak istediğimde bu işlerde kendimi buluyorum, o yüzden bana terapi gibi geliyor. Okulun stresini, işin yükünü bunlarla çok daha kolay atabiliyorum. Kendimi buluyorum, üretiyorum ama çok isteyerek, aklım hem boş zamanlarımda, köyde vs. bunu yapabilirim, burada aslında şu çizgiyi de atabilirdim, kendimi bu noktada geliştirmek için yazdıkça daha da orada oluyorum, daha hoşuma gidiyor, aklımda olanı olsun ya da olmasın yaptığım zaman mutlu oluyorum, mutlu olduğumu hissediyorum" (UÖ3) şeklinde bu durumu özetler. Kurslarda iletişim kanallarını açık hale getirmek için kurulan whatsapp gruplarıyla paylaşımlar yapılmaktadır. Bir usta öğretici "Dersler keyifli ve verimli geçiyor, Whatsapp gruplarından paylaşımlar bilgilendirmeler yapılıyor. Öğrencilerimin hepsini tek tek zihnime yazıyorum, defterleri, çalışmaları üzerinden gelişimlerini takip ediyorum. Grup oluşturuyoruz. Yürüyüşler yapıp kaligrafi sanatını hoş sohbetler yapabiliyoruz (UÖ-1)" sözleriyle iletişim ve etkileşim süreçlerini dile getirmiştir. Bir diğer usta öğretici "Whatsapp grubumuz var-biz kursumuzda tam bir aile gibiyiz, yeri geldiğinde birbirimizin sıkıntılarını dinliyoruz, birbirimize terapi veriyoruz, yani biz bu işe tüm anlamıyla gönül verdik. Buradaki kursiyerlere/öğrencilere ailem gibi bakıyorum. Birbirimizi sevdiğimizde zaten herşey akıp gidiyor" (UÖ2) şeklindeki sözleriyle kursun iletişim ve etkileşim boyutuna vurgu yapar.

Kurslara katılmanın boş zamanı değerlendirmek için harika bir yol olduğu dile getirilmiştir. Kursiyerlerin el becerilerinin geliştirilmesi ve yaratıcılığı beslemesi açısından kayda değer katkısı olduğu vurgulanmıştır. Kursiyerlerin ilgi alanlarını geliştirmeye ve yeni insanlarla tanışmalarına olanak sağlayan kursların, sadece yeni beceriler kazandırmakla kalmayıp aynı kişisel gelişime de katkıda bulunduğu dile getirilmiştir. Yeni şeyler öğrenmenin, zihinsel ve duygusal olarak da kursiyerleri besleyebileceği söylenmiştir. Kursların sosyal beceriyi geliştirerek,

işbirliğini ve paylaşımı güçlendirdiği ifade edilmiştir. Kursa gelenlerin bir süre sonra bir aile ortamında bulunduğu gibi uyumlu, sohbet muhabbet eşliğinde sıcak bir ortamın yaratıldığı ve birlikte öğrenmenin daha keyifli olduğu vurgulanır. Bu konuda bir usta öğretici “*Komşusu aracılığıyla-akrabalar ve çocukluk arkadaşları üzerinden kurslardan haberdar olma durumları söz konusu. 20-30 yıllık bekârlık arkadaşlarıyla kursa geliyorlar. Herkesin hayatı farklı ama buldukları ortamda hiç kopmamışlar gibi-bunlar her gün bir arada sanıyorsunuz. Kaliteli düzey, kaliteli bağlar kurulmuş. Herkesin hayatı farklı ama buldukları ortamda sanki hiç kopmamışlar gibi. Her gün vıcık vıcık değil ama görüştikleri zaman hiç öyle değil, Cuma’dan Cuma’ya buluşuyorlar*” (UÖ6) sözleriyle sosyal çevrenin ve birlikteliğin önemine dikkat çeker. Bir diğer usta öğretici de sosyalleşme unsuruna dikkat çekerek “*Kurs öğretmeni arkadaş ve dost-akraba olup uyumlu ekipte olanları aynı grupta topluyoruz. Aitlik hissiyatı oluyor. Salı günü geleni pazartesi günkü grubu almak istediğinde istemiyorlar. Güven ve huzur içinde birlikte olmayı tercih ediyorlar. Kendini gruba ait hissetmeyen kendisini mutsuz hissediyor. Onlarla birlikte olmak, birlikte kursa gelmek, dışarı çıkmak, çıkışta gezmek yemek yemek sosyalleşmek aslında*” şeklinde süreci özetler.

Kursiyerlerin bu atölyelerde yeteneklerini keşfettiklerini, estetik yönlerini keşfederek özgün ürünler oluşturdukları ifade edilmiştir. Sanatın bir derin düşünme gibi kendini bulma yolculuğu olduğunu ifade eden bir usta öğretici merak, sabır, azim ve işbirliği ile kursiyerlerin kendilerini olumlu yönde değiştirdiklerini ifade etmektedirler. Kursların olumlu düşüncelere yönlendirme gibi bir işlevi olduğu vurgulanmıştır. Kursların el becerilerini artırma, dikkat ve algı ileri derecede gelişme sağladığı vurgulanmıştır. Miyoki kursuna katılan özel öğrenme güçlüğü bulunan bir kursiyerine dair usta öğretici “*Anne çalışıyor, kızı hafta içinde güvenli bir yere bırakmak adına buraya gönderiyor. Kursta kızın dikkatini tek bir noktaya odakladığını görmek mümkün. El becerisi ile birlikte dikkati gelişiyor ve yeni bir şey öğreniyor*” şeklindeki sözleriyle bunu teyit eder. Kursiyerler kendi tasarladığı modelleri ve desenleri yaptıkları ürünlerle ortaya koyabilmektedirler. Bu aynı zamanda onların zihinsel becerilerinin de gelişmesine vesile olmaktadır. Bir usta öğretici “*Bizim asla Alzheimer olmayacağımızı düşünüyorum, çünkü hergün yeni bir şey öğreniyor ve onunla meşgul oluyoruz. Öğrenmenin bir sınırı yok, yeni tasarımlar bireysel ya da ekip çalışmaları ile gündeme geliyor, geliştiriliyor ve sürekli kendini yenileyen, ileri taşıyan yeni modeller geliyor*” sözleriyle kursların zihinsel gelişime katkısına dikkat çeker.

Son olarak, halk eğitim merkezlerindeki kursların, ekonomik açıdan bireylerin yeteneklerini geliştirmesi, girişimciliğe teşvik etmesi, iş fırsatlarını artırması ve yerel ekonomik aktiviteyi teşvik etmesi bakımından katkılar sağladığı ifade edilmiştir. Bu kurslara gelerek meslek edinen kadınlar aile bütçesine katkıda bulunurken erkek kursiyerlerin kendi iş yerlerini açtıkları da görülmektedir. Pandemi döneminde bambu sepet örücülüğü kursuna gelip bu işin inceliklerini öğrenen bir kursiyerin sertifikasını alarak kendi iş yerini açması buna örnektir. Yine pandemi döneminde yerelde faaliyet gösteren bir mobilya firmasının sepet örücülüğü kurslarına Uzak Doğu’dan getirdiği kadın kursiyerleri göndermesi ve bu işi öğrenmeleri akabinde firmada bu kursiyerlerin işgücünden yararlanması buna örnek olarak verilebilir. Bunun dışında, kadın kursiyerlerin el becerilerine dayalı ürünlerini sosyal medya hesaplarından, sergilerden ya da online bir firma üzerinden satışa sunmaları sonrasında maddi gelir elde ettikleri de hatırlatılmıştır.

Usta öğreticilerin “*İlgililere tavsiyeleri*” ise şu şekilde özetlenebilir. Öncelikle, sanat ve sanatçıya değer verilmesi gereği vurgulanmaktadır. Erasmus Yetişkin Eğitim Hareketliliği kapsamında yurt dışındaki faaliyetleri gözlemlene fırsatı bulan bir katılımcı “*En son İsveç’e gittik, adamlar elinde tek olan şey Kehribar. Kehribarı almış, şimdi bakıyorum işlem desem işlem yok, yüzük yapmış, sanat yok, işçilik yok. Ama adamlar sanatçı, sanatçıya değer verilmeli*” şeklindeki sözleriyle sanatın en ince ayrıntısına kadar detaylarına sahip olduğunu ve kursiyerleriyle bu bilgi ve deneyimlerini paylaştıklarını aktarır.

Kursiyerler gibi usta öğreticiler de HEM bünyesinde açılan kursların (kaligrafi, hat, tezhip, sepet örücülüğü, çini, seramik vb.) okul çağındaki çocuk ve gençlere verilmesi gereğini dile

getirmişlerdir. Bu konuda bir usta öğretici “çocukların ilgi çekici hale getirilmesi adına okulda tezhip hat ve minyatür sanatını bir araya getirerek çocuklara vermek istedim. 8.sınıfta sınav stresinden uzaklaştırmak adına, tasarımlar geliştirdim, çıktılar aldım, gidip onlara pasportu kağıtları aldım, mürekekep, altın yazdızlar kullanması zor diye sarı yaldız salon boyası var, onlarla yaptırдым çok mutlu oldular, çok sevdiler bazıları onları çerçeveleyip evine götürdüler, sergide sergilendi, ama devamı gelmiyor. Biraz bizim tetiklememizle, not kaygısıyla bunu yapıyorlar, çocukların tek düşündüğü şey oyun oynamak ya cep telefonu ya toplu, yani çocukların ne ders çalışmakla ilgili kaygıları var ne de sanatla” sözleriyle çocukların ilgisizliğini dile getirmiştir. Usta öğreticilik yanında okulda görev yapan bir öğretmen “Sanatı zaten veliler boş iş olarak görüyor, benim velilerimin yüzde doksanı resim dersi nedir, boşverin deyip, resimle bir şey yapmayın diyerek çocukların resim yapmaktan uzaklaştırıyor. O zihniyeti yıkamıyoruz. Çocuk resim yapmak istemiyor. Çünkü sebat etmek onların fitratında yok ya da başarıma duygusu onların fitratında yok. Çünkü kalmak yok. Yeteneği yok. Yeteneğini keşfedecek ortam hazırlasak bile çocuklar ona zaman harcamak istemiyorlar maalesef” şeklinde serzenişte bulunarak velilerin de bu duruma zemin hazırladıklarını ileri sürer.

Çocuk ve gençlerin bu kurslara yönlendirilmesi gereği üzerine öneriler getirilmiştir. Çocukların ufkunun açılmasını dile getiren bir usta öğretici bu konuda okullarda atölye çalışması (workshop) şeklinde tanıtım yapılmasını, uygulamalı bir giriş yapılmasını, çocukların gençlerin yanına gidilmesi gereğini vurgulamıştır (UÖ-1). Bir usta öğretici “buraya nasıl çekeriz, buraya gençlerden çok geliyorlar. Fakülteden buraya gelenler oluyor, tıptan, eczacılıktan gelenler resim bölümünü bitirip gelenler çok oluyor. Ama böyle çocukların dikkatini çeken kurslara geliyorlar, sepete, çiniye talep var ama iğne oyasına vs. talep az. Deriye de gelen var bir de tezhibe gelen oluyor. Bence burayı tanımıyorlar, üniversiteden buralara tanıtım amaçlı-Trabzon’a önemli tarihi binalara gezi düzenlemesi geliyor ama üniversiteden de gelmeli” sözleriyle kurslara yönelik tanıtımların yapılması gereğine dikkat çeker. Başka bir katılımcı “Bunların gençlere aktarılması lazım, liselere buradaki kursların tanıtımı yapılsın, akşam modülü ya da hafta sonu modülü getirilebilir. Çocuklar boşlukta ne yapacaklarını bilmiyor. Buradaki öğretmenler okulda bir saat ders versin, halk eğitimde görevlendirme lisede eğitimler verilebilir. Herşey geçmişe dönüyor, geçmişteki şeyler daha değerli oluyor” şeklinde alternatif çözümler sunar. Benzer şekilde bir katılımcı “Bizde hep büyüklere yönelik kurslar var, çocuklara yönelik kurslar açılmalı. Çocuklar artık akran zorbalığına kadar gittiler, ellerinden tableti düşürmüyorlar” ya da bir diğer katılımcı tarafından “yazın lise öğrencilerine kız çocuklarına açalım bir kursta eline iğne almayı öğrensinler. Bizim ortaokulda ev ekonomisi dersi vardı, erkek atölyesinde demir atölyesinde çalışırdım. Bu eğitimlerin içeriğini çeşitlendir. Kızım 24 yaşında iğnesiyle düğmesini eline almış yanına geliyor, anne dikebilir misin şunu diye. Otur dik, ama ben dikemem. Bir iğne iplik tutmayı bilmeli” sözleriyle çocukları bu sürece dahil etmenin önemi ve gereği vurgulanmıştır. Bunun yanında kurslara ilgi gösteren üniversite öğrencilerinin geliş nedeni şu şekilde açıklanmıştır: “diş hekimliğinde elin beş parmağını ayrı kullanılması çok önemliymiş, yazın tek tek kursları gezen öğrenci bu kursun elin beş parmağını çalıştırdığını öğrenerek kayıt yaptırdı ve yaz boyunca kursa katıldı”.

Kursta yapılan ürünlerin satışı pazarlaması konusunda öneriler sunulmuştur. İnternet üzerinden ürünlerinin yurt dışı-Ruslarla Araplar tarafından peynir ekmeği gibi satıldığını anlatan bir usta öğretici ürünün pazarlaması konusunda yetersiz kaldığını ifade etmektedir. Kadınların kurs akabinde üretimde bulunmaları, el emeği ürünlerinin tanıtım ve satışını sağlamak üzere merkez bünyesinde bir birimin bu konuda odaklanması ve kadınlarla işbirliği içinde olması gereği vurgulanmıştır. Belediyeye ait kamuya açık bir alanda bu ürünlerin sürekli olarak satışa sunulduğu açık ve kapalı mekânların kullanıma açılması, haftanın belli günlerinde belli sanat alanlarına ait el becerilerinin satışa sunumunun sağlanması hatırlatılmıştır. Bu konuda bir katılımcı “Kadınların el emeğini sergileyeceği kalıcı stantların herkesin görebileceği ve ulaşabileceği yerde açılması ve kadınların bu yönde desteklenmesi gerekir. Bu stantlarda dükkânlarda üretilen el emeğinden ziyade HEM bünyesinde üretilen ürünlerin satılması gerekir. “Fabrikasyon

ürünler değil, HEM'in kendi el emeği ürünlerinin sergilendiği bir yer olsun" sözleriyle satış alanlarının olmasını vurgulamıştır. Bu noktada somut örnekler sunulmuştur. MEB-HEM'e bağlı atölyelerin açılması talep edilmektedir. "İSMEK gibi bir sürü kişiye fayda dokunsun. Bizim işimiz sabır işi, tezhip zaten süsleme sanatı, insan bunu yaparken huzur buluyor bir nevi terapi oluyor insanlara, sıkıntılarımızı bir köşeye bırakıp kendimizi tamamen sanata veriyoruz. İstedığımız şu, daha geniş çevrelere insanlara ulaşabilmek" ya da "BELMEK ve İSMEK gibi yerler olsun (UÖ2). Trabzon insanı sanata düşkün, üretmeyi sever, ürettiklerini satmada sıkıntı var. El emeği ürünlerin pazarlaması konusunda tavsiye, İstanbul'daki gibi, klasik sanatlar vakfı gibi yerlerin Trabzon'da bulunmasını çok isterim. Belediyenin de HEM bünyesinde böyle bir vakıf olsa çok güzel olacak" şeklinde tavsiyeler gelmiştir. Şehir dışlarına fuarlara gittiklerini, orada kendilerini tanıtmaya çalıştıklarını ileri süren usta öğreticiler bir nevi HEM bünyesinde kadınlarımızın daha ileri taşındığını söyleyerek, bunun daha aktif hale gelmesini istemektedirler.

Sonuç ve Öneriler

Günümüzde Toplum 5.0'a uyum sağlayabilen ve değişime öncülük etmeleri için de gereken bilgi ve becerileri kazanan bireylerin yetiştirilmesi giderek önem kazanmaktadır. Hayatboyu öğrenme kapsamında herkesin kendi kişisel deneyiminde hayat ve kariyerinin her gün yeniden kurulduğu görülmektedir. Halk eğitim merkezlerinde yetişkinlere yönelik olarak düzenlenen ve yetişkinin kendi isteği ile katıldığı kursların/eğitim faaliyetlerinin katılımcılara öngörülen bilgi, beceri ve yetkinlik kazandırması bakımından önemli bir yeri ve rolü vardır.

Knowles'ın (2012) yetişkin öğrenme kuramının temel bileşenlerinden hareketle; *bilme ve öğrenme ihtiyacı* yetişkin öğrenenlerin öğrenme motivasyonunu artıran temel bir bileşendir. Kursiyerlerin çoğunluğu bilme ve öğrenme ihtiyacını sıkça vurgulamışlardır. Boş zamanlarını faydalı ve en iyi şekilde değerlendirme, kendini geliştirme, keyifli vakit geçirme, yeni bir şeyler öğrenmek ve monotonluktan kurtulma ya da günlük rutinden uzaklaşma en çok dile getirilen motivasyon unsurları arasındadır. Gerçekten kurslara katılmak, kişisel gelişim ve ilerleme için fırsatlar sunmaktadır. Yeni bir beceri öğrenmek veya mevcut becerileri geliştirmek, kişinin kendini tanıması, sınırlarını zorlaması ve yeni hedefler koyması için bir yol olabilir. Kendini geliştirmek, motivasyonu artırırken yaşam kalitesini de yükseltmektedir. Knowles kuramında *öğrenenin benlik algılaması* yetişkin öğrenenlerin kendi kararları verebilmesi ve bu doğrultuda uygulamalar yapabilmesini dile getirmektedir. Kurs akabinde kursiyerlerin öğrendiklerini pratiğe dökmesi ve ortaya bir ürün çıkması Knowles'ın kuramıyla örtüşmektedir. Özellikle bir şeyler üretme, zaman ilerledikçe hazırlanan ürünlere kendilerinden bir şeyler katma yani üretimin yanında tasarım mekanizmasının da devreye girmesi kursiyerleri öğrenmeye motive eden en güçlü unsurlar arasındadır. Başarılı bir şekilde kursu tamamlamak ve yeni bir şeyler üretmek, bireylerin özgüvenini artırmaktadır. Buna ilaveten yapılan ürünlerden gelir elde etme de söz konusu olduğunda kursiyerler yaptığı işe daha çok motive olmaktadır. Bu, kişinin kendine olan inancını güçlendirmekte ve başarıya olan inancını pekiştirmektedir. Kısaca, öğrenme akabinde ortaya çıkarılan ürünler güdülenmenin başlıca lokomotifidir. Başlangıçta ortaya çıkan ürünler kursiyerlerin kendi yaşam alanlarında kullanıldığı ya da yakın çevrelere küçük hediyeler şeklinde sunulduğu ifade edilmiştir. Ancak zamanla bu işten para kazanabileceği fikri de olgunlaşmaktadır. Kursiyerlerin ortaya koydukları ürünlerin yakın çevrelerce beğenilmesi ve takdir edilmesi kursiyerlerin motivasyonlarını daha fazla arttırmaktadır. Yine *öğrenenlerin deneyimleri*, aslında yetişkin öğrenenleri güdüleyen en zengin kaynaklardan biridir. *Öğrenmeye hazır olma ve öğrenmeye uyum sağlama* kavramları da yetişkin öğrenmesinin temel bileşenleridir ve tüm bunlar bir bütün olarak incelendiğinde yetişkinlerin öğrenme sürecinde bu bileşenlerin görüldüğü ve bunun sonucunda verimli ve tatmin edici öğrenme çıktılarını elde edildiği görülmektedir. Yetişkinler gönüllü olarak katıldıkları kurslarda farklı insanlarla bir araya gelmekte onlarla aynı gün ve zaman dilimi içerisinde uzun saatlerde birlikte çalışabilmekte, ortama uyum göstermektedirler.

Knowles, kendi kendine öğrenmenin, yetişkinlerin öğrenme sürecinde önemli bir rol oynadığını söyler. Yetişkinlerin öğrenme sürecinde kendilerini yönetme özgürlükleri ve sorumlulukları olduğunu da vurgular. Ona göre, yetişkinlerin öğrenme motivasyonları, deneyimleri ve sorumlulukları farklıdır ve bu faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Yetişkinlerin öğrenme sürecinde kendi hedeflerini ve ilgi alanlarını tanımlamasını ve kendilerine öğrenme materyalleri seçmelerini önerilmektedir. Buna göre, her yetişkinin geçmişten getirdiği bilgi ve deneyimleri, hayata bakış açısı, ilgi ve tutumları, kalıplaşmış davranışları vardır. Bu durum öğrenme süreçlerinde kendini gösterir.³⁴ Bu çerçevede, araştırmada yetişkin kursiyerlerin özellikleri, motivasyonları, beklentileri, ihtiyaçlarının ve kurs deneyimlerinin farklı olduğu söylenebilir. Eğitim ortamında yetişkinlerin gerek fiziksel gerekse psikolojik özellikleri dikkate alınması vurgulanır. Usta öğreticilerin kursiyerlerin fiziksel ve psikolojik özellikleri yanında zihinsel özelliklerini de dikkate aldığı görülür. Kursiyerlerin öğrenmesini ve gelişmesini teşvik etmeye yönelik önlemler alır. Bu noktada Knowles'a atıfla eğitici sadece kurs mekânlarında öğretim rolünü üstlenen bireyler değil aynı zamanda kolaylaştırıcı rolüne de sahip bireylerdir. Bir kolaylaştırıcı olarak karşılıklı saygı, samimi ve işbirlikçi bir öğrenme ortamının oluşmasını sağlar. Bu ise kursa olan devamlılığı artıran unsurlardan biri olarak karşımıza çıkar.

Kursiyerlerin çoğunlukla aktivite odaklı kurslara katıldığı görülmektedir. Bireyin kurslara katılmasının sosyalleşme, sosyal ilişkiler, iletişim ve sosyal beklentilerle ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Kursiyerler bu kurslara katılıp toplum içerisine karışmakta, yeni arkadaş ve çevre edinmektedir. Sosyal yönelimli kursiyerler, eğitim etkinliklerine katılarak diğer insanlarla etkileşim kurmak, yeni insanlarla tanışmak, grup çalışması yapmak veya sosyal ağlarını genişletmek gibi nedenlerle motive olmaktadır. Kursiyerler kurslara gelerek sosyal aktivitelerde de bulunmaktadır. Bu tespit alanda yapılan araştırmalarla da teyit edilmektedir. 1988 yılında Ayhan tarafından yürütülen araştırma³⁵ sonuçlarına göre; bireylerin kurslara katılma nedenleri; bireylerin boş zamanları değerlendirme, günlük yaşama bir değişiklik katma, yeni insanlarla tanışma ve arkadaş edinme, yaşlılıkta kendisini eğlendirebilecek bir uğraş edinme vb, şeklinde belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada bireyler kendisinin ve ailesinin bazı ihtiyaçlarını karşılama, aile bütçesine katkıda bulunma, toplumsallaşma, kurs bitirme belgesinin ileride çalışılacak iş için gerekli olması, evde çalışarak para kazanma isteği, çevresinde bu kursta öğrenilen bilgi ve becerilere önem verilmesi gibi nedenlerle de kursa katıldıkları belirlenmiştir. 2011 yılında Karabacak tarafından yürütülen bir araştırmanın³⁶ sonucuna göre; kursiyerlerin boş zamanları değerlendirme, belge alma, yeni şeyler öğrenme isteği, öğrendiklerini gelire çevirme, evdeki konumunu güçlendirme, meslek kazanma ve sosyal ilişkileri geliştirme gibi nedenlerden kurslara katıldıkları belirlenmiştir. Ünal ve arkadaşları tarafından 2016 yürütülen bir araştırmada³⁷ ise kadın kursiyerlerin kursları sosyalleşme ortamı olarak gördükleri; kursların yaşam boyu öğrenmeye katkı sağladığı; kadınların yaşam boyu öğrenme becerilerini geliştirdiği (öğrenmeyi öğrenme becerisi, sosyalleşme becerisi, iletişim becerisi, girişimcilik ve teknolojik yeterlilik gibi) sonuçlarına ulaşılmıştır. Sert'in 2017 yılında tamamladığı araştırmanın³⁸ sonuçları da sosyalleşme amacıyla kurslara katılan yetişkin öğrenenlerin katılım örüntülerini: "Arkadaşlık ilişkisi kurma, sorunlardan uzaklaşma, hobi amaçlı ve boş zaman etkinliği, günlük rutinden sıkılma, eğlenme ve hoş vakit geçirme isteği ve gerçekleştirilememiş istekler" şeklinde altı grupta sınıflandırmıştır. Bunun yanında, kursiyerlerin sene sonunda ürünlerini sergileyebildikleri sergiler sosyal aktivitelerin başında gelmektedir. Kurs süresince doğum günü kutlamaları, mevlit katılımları, özellikle kadın kursiyerler arasında yapılan "gün" aktivitesi, ayrıca düzenlenen doğa gezileri, konferanslara katılarak kendilerini farklı konularda geliştirmekte ve sosyalleşmektedir. Psikolojik açıdan kursların terapi işlevi görmesi farklı

-----
³⁴ Deveci, 2021:36.

³⁵ Ayhan, 1988: 24.

³⁶ Karabacak, 2011: 9-10.

³⁷ Ünal ve ark, 2016:919-920.

³⁸ Sert, 2017:102-109.

çalışmalarda³⁹ desteklenen bir sonuçtur. Bir yakının kaybı halinde yas ile mücadele de kursların önemli bir işlevi olduğu kursiyerler ve usta öğreticiler tarafından da dile getirilmiştir.

Hedef odaklı kurslara katılan kursiyerler genellikle mesleki gelişim, kariyer ilerlemesi veya kişisel hedeflerini gerçekleştirme amacıyla katılırlar. Başka bir deyişle, kursiyerler, eğitim etkinliklerine katılarak bilgi ve deneyimlerini artırmak, yeni yetenekler geliştirmek veya sadece ilgi duydukları bir konuda daha fazla bilgi edinmek gibi nedenlerle motive olurlar. Bu tür bir yönelime sahip olan bireylerin, kendi öğrenme deneyimlerini ve kişisel gelişimlerini önemse- dikleri görülür. Halk eğitim merkezlerindeki kurslar, yaratıcı ve el becerilerinin geliştirilme- sini sağlar. Bu beceriler de bireylerin sanatsal üretimler yapmasına ve bu üretimleri ticari olarak değerlendirmesine imkan tanımaktadır. Kursiyerler halk eğitim kurslarına katılarak daha girişimci olabilmekte, ürün tasarlamada yeni model geliştirme de ve bunları ürettikleri ürünlerle alana ve ekonomiye katkı sağladıklarını düşünmektedirler.

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak, geliştirilen öneriler üç başlık altında sunulabilir:

- ***Kursiyerlerin sosyal ve ekonomik açıdan güçlendirilmesi***

- Kursiyerlerin kurs akabinde üretimde bulunmaları, el emeği ürünlerini tanıtım ve satışını sağlamak üzere merkez bünyesinde bir birimin bu konuya odaklanması ve kursiyerle işbirliği içinde olması

- Kursiyerlerin ürettikleri el emeği ürünlerin İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları (İSMEK) ya da Ankara'da Belediye Meslek Edinme Kursları (BELMEK) satış merkezlerinde olduğu gibi Trabzon için de "TRMEK" gibi bir merkezden doğrudan alıcıya sunulması

- Belediyeye ait mekânlarda/açık alanlarda/pazarlarda, kursiyerlerin stand açarak ürettikleri ürünleri satışa sunabilmesi, bu sayede müşteri kitlesini genişletme ve ürünlerin tanıtımını yapma imkânı bulabilmesi

- Kursiyerlerin, yerel ve ulusal ölçekteki mağazalarla anlaşarak ürünlerini satışa sunabilme ve bu sayede müşteri kitlesini genişletme imkânı bulabilmesi yönünde destek mekanizmalarının geliştirilmesi

- Kadın kursiyerlerin/girişimcilerin güçlendirilmesi ve desteklenmesi amacıyla Kadın Kooperatiflerinin/Birliklerinin kurulması

- ***HEM bünyesinde açılan kursların örgün eğitim kurumlarında yaygınlaştırılması***

- İhtiyaç duyulan şey, çocuk ve gençlerin kursların olanaklarını fark etmeleri, kendilerini bu kurslarla beslemeye ve geliştirmeye hazırlamak istemeleridir. Çocukların ve gençlerin ilgi ve isteklerine göre hazırlanacak kurslar, tam ve rahat öğrenme ortamları ve esnek zamanlama ile hayata geçmeli, bilgi, beceri ve uygulamaya dayalı programlarla katı ve kalıplaşmış bir eğitimden uzak olmalıdır. Bu çerçevede,

- İlköğretim ikinci kademe ve ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören çocukların bu kurslarla tanıştırılması, müfredatta seçmeli ve uygulamaya dayalı bir etkinlik olarak sunulması, uygun olması durumunda bu derslerin Alacahan gibi tarihi mekânlarda alınmasının sağlanması, ailelerin kursların katkısı ve işlevi konusunda bilgilendirilmesi

- "Ekrandan Uzak, Sanata Yakın" ve "Sandığında, Sandığından Fazlası var" başlıklı bir projelerle ilk ve orta öğretimde öğrenim gören çocukların/gençlerin yaz tatillerinde sanatla buluşturulması

-----
³⁹ Alpaydın, 2006:69.

- Üniversite-HEM işbirliği bünyesinde burada görev yapan öğretmenlerin üniversite öğrencilerine yönelik “geleneksel el sanatları ve tasarım atölyelerinde” hafta 2-3 gün eğitimler verilerek kurslarla tanıştırılması. Bu konuda Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğü/ Halk Eğitim Merkezi arasında yapılacak bir işbirliği protokolü ya da “Bir Diploma Bir Sertifika”, “Bir Diploma-Bir Sanat/Zanaat Sertifikası” vb. başlıklı bir proje ile bu konuda bir girişimin hayata geçirilmesi

- Malzeme temini konusunda destek mekanizmalarının geliştirilmesi

• **HEM bünyesinde açılan kursların etkinliği ve verimliliğinin artırılması**

- HEM bünyesinde üretilen el emeği ürünlerin tanıtım, pazarlama ve satışı konusunda takip ve destek mekanizmalarının geliştirilmesi

- HEM bünyesinde markalaşmanın/logo/tasarım/patent vb. öne çıkarılması, destek ve kalıcı mekanizmaların oluşturulması

- Erasmus Yetişkin Eğitimi programları vb. kapsamında yurt dışı kurumlararası iletişim ve işbirliğinin güçlendirilmesi, geleneksel el sanatlarının ülke sınırları dışında tanıtımlarının ve satışlarının yapılması

- Kurs mekânlarına ilişkin iyileştirmelerin/düzenlemelerin (mekânın boyutu, ışıklandırılması, havalandırılması vb.) yapılması

- Kurslara/mekâna/usta öğreticilere/programlara vb. ilişkin kursiyerlerden alınacak geribildirimler neticesinde düzenlemelerin yapılması

- Usta öğreticilerin her yıl yeniden atanma süreçlerinin usta öğreticiler üzerindeki olumlu/olumsuz yansımalarının değerlendirilerek bu sürecin yeniden yapılandırılması

- Kurslar sayesinde girişimcilik potansiyeli açığa çıkan ve hayatı değişen kursiyerlerin -“Yetiştirilen her kadın üretir, üreten her kadın bir değerdir” mottosu ve “Işıldayan Kadınlar” başlığıyla- kurs deneyimlerini ve akabinde değişen yaşamlarını anlatan -belgesel tarzı çekimlerin yapılması ve kamuoyuyla paylaşılması

- HEM’ler ile usta öğreticilerin rolü ve önemini ortaya koyan -“Hayatlara Dokunan Usta Eller” başlıklı -belgesel tarzı çekimlerin yapılması ve kamuoyuyla paylaşılması

- Halk eğitim merkezlerinin değerlendirilmesine ilişkin daha fazla karşılaştırmalı çalışmaların yapılması, iyi uygulama örneklerinin paylaşılması ve yaygınlaştırılması

- HEM bünyesinde sunulan kursların, kursiyerler üzerinde eğitimsel, sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik yönden katkılarını ortaya koyan araştırmaların sayısının artırılması ve sonuçların paylaşılması

- Yetişkin eğitimi üzerine hizmet veren farklı kurumlar arasında işbirliği içinde olunması

- Daha fazla sayıda insanın kurslardan yararlanması amacıyla tanıtım çalışmalarının yapılması.

KAYNAKÇA

Alpaydın, Yusuf (2006), *Contribution of Municipalities to Adult Education: ISMEK Case*, Institute for Graduate Studies in Social Sciences in partial fulfilment of the requirements for the degree of Master of Arts in Educational Sciences.

Alper, Züleyha (2004), “Yetişkin Eğitiminde Motivasyon ve Kolaylaştırma”, *Tıp Eğitimi Dünyası*, 14/14, 1-7.

Geray, Cevat (2002), *Halk Eğitimi*, Ankara: İmaj Yayınları.

Gordon, Howard R. D. (1993), *Houle's Typology: Time for Reconsideration*, Paper presented at the American Vocational Education Association Convention (Nashville, TN).

Gözübüyük Tamer, Mine (2022), *Eğitim Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Yayınevi.

Karabacak Aşır, S. (2011), *Mamak Halk Eğitim Merkezinde Açılan Kurslara Katılan Kadınların Eğitime Katılma ve Terk Nedenleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Knowles, Malcolm S. (1950), *Informal Adult Education*, New York: Association Press, Guide for educators based on the writer's experience as a programme organizer in the YMCA.

_____ (1970), *The modern practice of adult education: Andragogy versus pedagogy*, New York: Association Press.

_____ (1980), *The modern practice of adult education: From pedagogy to andragogy*, New York: Cambridge Books.

_____ (1973; 1990), *The Adult Learner, A neglected species (4e)*, Houston: Gulf Publishing.

Knowles, S. M., Holton F. Elwood, Swanson, Richard A (2005), *The Adult Learner*, USA: Elsevier Inc.

Kondu, Cemal (2017), *Öğrenmeyi Öğrenme*, İstanbul: AZ Yayıncılık.

Lindeman, Edward C. (1926), *The Meaning of Adult Education*, New York: New Republic.

Loeng, Svein (2017), "Alexander Kapp-The First Known User of the Andragogy Concept", *International Journal of Lifelong Education*, 36/6, p. 629-643.

MEB Yönetmelik (2018), 30388 sayılı "Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği (Erişim Tarihi, 02.04.2023)

MEB, *Yaygın Eğitim İstatistikleri*, <https://e-yaygin.meb.gov.tr> (Erişim tarihi, 12.04.2023)

Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973 (5101-5113)

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf> (Erişim Tarihi, 02.04.2023)

MEB (2022), *Halk Eğitimi Kurslarından Yararlanan Vatandaş Sayısı*.

<https://www.meb.gov.tr/halk-egitimi-kurslarindan-yararlanan-vatandas-sayisi-3-ayda-26-milyona-ulasti/haber/25835/tr>

Miser Rifat, Ural Ozana, and Ünlühisarıklı Özlem (2013), "Adult Education in Turkey", *Adult Learning*, 24/4, s.167-173

Sert, Nursaç (2017), *Sosyalleşme Amacıyla Yetişkin Eğitimi Etkinliklerine Katılım*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yaşamboyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Anabilim Dalı Yetişkin Eğitimi Programı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ütanır, Emel ve Ütanır, Gürçan (2005), "Estonya, İngiltere ve Türkiye'de Yetişkin Eğitiminde Profesyonel Standartlar," *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1/1, s.1-23.

Ünal Fatma, Kalçık Cansu, Satuk Musa (2016), "Halk Eğitim Kurslarının, Kadın Katılımcıların Yaşam Boyu Öğrenme Becerilerine Katkısının Değerlendirilmesi", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11/9 Spring, p. 905-930.